

SEKSOLOGINEN AIKAKAUSKIRJA

2(1), 2016

JULKAISIJA:

Suomen Seksologinen Seura ry
Helsinki

Toimittajat:

J. Tuomas Harviainen

Hanna Vilkkä

Pirkko Brusila

Osmo Kontula

ISSN 2342-723X

Tutkimusta ja vuoropuhelua

ESIPUHE

J. Tuomas Harviainen, *FT, dosentti; forskardoktor, Svenska handelshögskolan*

Tervetuloa Seksologisen aikakauskirjan toisen numeron pariin. Kuluneet puolitoista vuotta ovat tuottaneet suomalaisen seksologian kentälle paljon mielenkiintoista uutta, mistä haluamme tässä numerossa tarjota lukijoille muutaman välähdyksen. Numeron sisältö kuvastaa vahvasti sitä tosiseikkaa, että seksologia on sekä paitsi oma tieteellinen aihepiirinsä, myös asia joka läpäisee useita tieteenaloja lääketieteestä yhteiskunnalliseen tutkimukseen, sekä jotakin joka nousee ikään kuin rivien välistä tärkeänä esiin myös muilla tutkimusaloilla. Tästä hyvänä esimerkkinä on numeron vertaisarvioitu artikkeli, **Minna Zechnerin** ja **Ari Haasion** ”*Seksuaalisuus sosiaalisesti vetäytyneiden nuorten verkkopuheessa*”, jossa informaatiotutkimuksen ja yhteiskuntatieteiden keinoin analysoidaan Hikikomero-keskustelupalstalla käytyjä diskursseja seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden ympäriltä.

Tiede on omalta osaltaan paitsi asiantiedon lisääntymistä, myös vuoropuhelua. Tätä puolta edustaa varsinkin **Maarit Huuskan** täydentävä kommenttipuheenvuoro Aikakauskirjan ensimmäisessä numerossa julkaistuun trans-kysymyksiä käsitelleeseen tekstiin (Kaltiala-Heino et al., 2014). Lisäksi numerossa on kaksi kirja-arvostelua, **Elina Halttunen-Riikosen** arvio Tuula Juvosen teoksesta *Kaapista kaapin päälle* (2015) ja **Hanna Vilkan** arvio Sanna Vehviläisen *Ohjaustyön oppaasta* (2014).

Haluamme myös lausua kiitoksemme keväällä kuolleelle suomalaisen mies- ja maskuliinisuustutkimuksen uranuurtajalle Arto Jokiselle (1964-2016), joka monien muiden tehtäviensä ohessa lainasi asiantuntemustaan myös tälle julkaisulle, vertaisarvostelijan roolissa. Kenttämme on nyt köyhempi, ilman hänen läsnäoloaan ja osallistumistaan.

Seksologisen aikakauskirjan seuraavien numeroiden joukossa tulee olemaan kaksi erikoisnumeroa. Toisen niistä aiheena on **seksuaalietiikka** ja toisen **seksuaalikasvatus**. Niihin molempiin voi jo lähettää toimitukselle tarjouksia, samoin kuin aikakauskirjan seuraavaan tavalliseenkin numeroon. Ehdotetut sisällöt voivat, kuten ennenkin, olla niin vertaisarvioitavia artikkeleita, raportteja, puheenvuoroja kuin kirja-arvostelujakin. Pistäkää tekstiä tulemaan, päätoimittajan osoitteella [tuomas.harviainen\[at\]hanken.fi](mailto:tuomas.harviainen[at]hanken.fi).

Lähteet

Halttunen-Riikonen, E. (2016). Kaappien kaatamisia ja näkyväksi tekemistä. *Seksologinen aikakauskirja*, 2(1), 26-28.

Huuska, M. (2016). Täydentäviä näkökulmia transnuorten seksuaaliterveyteen ja hyvinvointiin. *Seksologinen aikakauskirja*, 2(1), 17-25.

Juvonen, T. (2015). *Kaapista kaapin päälle: Homoseksuaaliset ihmiset ja heidän oikeutensa edustuksellisessa politiikassa*. Tampere: Vastapaino.

Kaltiala-Heino, R., Sumia, M., Savioja, H. ja Lindberg, N. (2014). Seksuaaliterveyden kysymyksiä sukupuolen uudelleenmäärittelyyn hakeutuvilla nuorilla. *Seksologinen aikakauskirja*, 1(1), 15-28.

Vehviläinen, S. (2014). *Ohjaustyön opas. Yhteistyössä kohti toimijuutta*. Helsinki: Gaudeamus.

Vilkkä, H. (2016). Ohjasta oppimassa. *Seksologinen aikakauskirja*, 2(1), 29-31.

Zechner, M. ja Haasio, A. (2016). Seksuaalisuus sosiaalisesti vetäytyneiden nuorten verkkopuheessa. *Seksologinen aikakauskirja*, 2(1), 3-16.

Seksuaalisuus sosiaalisesti vetäytyneiden nuorten verkkopuheessa

ARTIKKELI

Minna Zechner, *YTT, tutkintopäällikkö, Seinäjoen ammattikorkeakoulu*

Ari Haasio, *FT, yliopettaja, Seinäjoen ammattikorkeakoulu*

Tässä informaatio- ja sosiaalitutkimuksen alueelle asettuvassa artikkelissa analysoidaan seksuaalisuuden käsittelyä sosiaalisesti vetäytyneiden nuorten verkkokeskusteluissa. Nuorten ja aikuisten sosiaalinen vetäytyminen on japanilaisessa yhteiskunnassa määritelty ongelmaksi, jota kutsutaan hikikomori-ilmiöksi. Hikikomori tarkoittaa sulkeutunutta (Krysinska, 2006, 4) tai sisäänpäin kääntynyttä, ja sillä voidaan viitata henkilöön tai oltilaan (Ohashi, 2008, 1). Japanilaisissa kulttuurituotteissa, animessa (animaatio) ja mangassa (sarjakuva), hikikomori-ilmiöön liitetään myös myönteisiä puolia, esimerkiksi että se haastaa japanilaisia velvollisuuteen, työhön ja maskuliinisuuteen keskittyviä perinteisiä arvoja (Heinze ja Thomas, 2014). Hikikomori-ilmiö on saman tyyppinen kuin suomalaisessa yhteiskunnassa tunnettu kulttuurinen stereotypia ”peräkammarin pojista”, jotka eivät ole itsenäistyneet lapsuuden perheistään (Valaskivi ja Hoikkala, 2006, 211–212). Hikikomori on kuitenkin modernin yhteiskunnan ilmiö, jossa internet voi toimia eräänlaisena mahdollistajana sekä myös sosiaalisen kanssakäymisen kanavana. Suomessa hikikomoreja tai sosiaalisesti vetäytyneitä ei ole juuri tutkittu (ks. kuitenkin Valaskivi ja Hoikkala, 2006; Vanttaja, 2007; Haasio ja Zechner, 2014).

Sosiaalinen vetäytyminen

Nuorille internet on osa elämäntyyliä tai tila, jossa aikaa vietetään monipuolisesti ja sosiaalisesti (Matikainen, 2011). Viestittely ja yhteisöpalveluiden seuraaminen ovat 16-34-vuotiaille keskeisiä internetin käytön tapoja (Suomen virallinen tilasto 2015). Internetistä löytyy myös hikikomoreille suunnattuja suomenkielisiä keskustelupalstoja, jollaiselta tässä artikkelissa käytetty aineisto on koottu. Siellä keskustelevat rinnastavat itsensä ja tilanteensa japanilaiseen hikikomori¹-ilmiöön, johon liittyy usein kyvyttömyyttä tai haluttomuutta selviytyä tavallisina pidetyistä elämän perusasioista, kuten opiskelusta ja ansiotyöstä (Haasio ja Zechner, 2014; Teo ja Gaw, 2010). Hikikomero-nimisen keskustelupalstan keskusteluihin osallistuvien sosiaalinen vetäytyminen voidaan nähdä vastareaktion nuorille asetettuja sosiaalisia, ammatillisia ja seksuaalisia odotuksia kohtaan. Aineiston keskusteluissa ilmenevän sosiaalisen vetäytymisen voi siten tulkita poikkeavan tavanomaisesta miesten syrjäytymisestä ja seksuaalisesta kokemattomuudesta, joskaan ei siten kuin Japanissa, jossa terveystieteelliset määrittelevät hikikomori-ilmiön myös mielenterveysongelmaksi (Japanese..., 2003).

¹ Hikikomori-ilmiötä lähellä on myös japanilainen määre otaku, eli henkilö jolla on äärimmäinen kiinnostus johonkin aihepiiriin - tyypillisesti mangaan ja animeen. Otakut saattavat myös välttää sosiaalista kanssakäymistä, sekä tavallisia arkielämän toimia kuten opiskelua ja työtä. Internetin kautta he keskustelevat muiden otakujen kanssa ja jakavat mielenkiinnon kohteitaan (Hairston, 2010). Internet, sen keskustelupalstat ja etenkin kuvalaudat ovat keskeisiä hikikomorien ja otakujen kanssakäymiselle ja identiteetin muodostumiselle (ks. Haasio ja Zechner, 2014). Japanista lähtöisin olevien kuvalautojen keskusteluissa keskeistä on kuvatiedostojen käyttö. Useiden ei-japanilaisten kuvalautojen sisältö keskittyy japanilaisen kulttuurin ympärille. Tämän artikkelin aineisto on koottu Ylilauta.org-kuvalaudalta, jossa Hikikomero on alalauta, samoin kuin ”Japanijutut”, jossa keskustellaan erityisesti japanilaisista kulttuurituotteista.

Tässä artikkelissa analysoimme sosiaalisesti vetäytyneiden nuorten verkkokeskustelua seksuaalisuudesta. Vastamme kysymyksiin, **millaisia seksuaalisuuteen liittyviä tiedontarpeita keskusteluissa on ja miten seksuaalisuuden eri osatekijöistä keskustellaan.** Ensisijaisena tarkastelun kohteena on siis seksuaalisuuden ilmeneminen puheenaiheena tutkittavassa yhteisössä.

Seksuaalisuus

Seksuaalisuus on elämänlaadun tekijä sisältäen biologisen, psyykkisen, sosiaalisen, eettisen ja kulttuurisen ulottuvuuden (Greenberg ym. 1993). Seksuaalisuuden biologinen ulottuvuus kattaa sukupuolisuuden ja perinnöllisyyden. Sosiokulttuurinen ulottuvuus sisältää lait, uskonnon, kulttuurin, läheiset ihmissuhteet ja eettisyyden seksuaalisuuden määrittäjänä. Psykologiseen puoleen kuuluvat tunteet, kokemukset, opitut asenteet, käyttäytyminen ja minäkuva seksuaalisuuden osana. Eettinen ja kulttuurinen ulottuvuus ovat yhteydessä opittuihin ja kulttuurissa hyväksytyihin normeihin. (Greenberg ym. 2004.)

Seksuaalisuus on ymmärretty tässä artikkelissa Maailman terveysjärjestön (WHO) määritelmän mukaisesti, jonka mukaan se ... on keskeinen osa ihmisyyttä kaikissa elämän vaiheissa ja se käsittää sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuoliroolit, seksuaalisen suuntautumisen, erotiikan, mielihyvän, seksuaaliset suhteet ja lisääntymisen. Seksuaalisia kokemuksia ja seksuaalisuuden ilmenemismuotoja ovat ajatukset, fantasiat, halut, uskomukset, asenteet, käyttäytyminen, seksuaalisuuden harjoittaminen, roolit ja suhteet. Vaikka seksuaalisuus voi pitää sisällään kaikki nämä ulottuvuudet, ihminen ei aina koe tai ilmennä niitä kaikkia.

Biologiset, psykologiset, sosiaaliset, taloudelliset, poliittiset, eettiset, lailliset, historialliset, uskonnolliset ja hengelliset tekijät vaikuttavat vuorovaikutuksessa seksuaalisuuteen. (Defining sexual health 2006, 5 suomennos Seksuaalisuus 2015.)

Seksuaalisuus on läsnä kaikissa elämän osa-alueissa ja ihminen on seksuaalinen olento syntymästä kuolemaansa (Bildjuschkin ja Ruuhilahti, 2010, 19–26). Keskeinen tekijä seksuaalisuudessa on sukupuoli, joka voidaan ymmärtää biologisena, anatomisena, sosiaalisena ja psykologisena (Virtanen, 2002). Valtaosa ihmisistä on kromosomien, fyysisten ominaisuuksien ja kokemuksen perusteella joko mies- tai naispuolisia, mutta biologinen ja anatominen sukupuoli eivät ole yksiselitteisiä, vaan on olemassa erilaisia variaatioita (Fausto-Sterling, 2000). Sukupuoli psykologisena ja sosiaalisena ilmiönä on kulttuurisidonnainen, sillä odotukset sukupuolen mukaisesta tavasta käyttäytyä, toimia ja ajatella vaihtelevat kulttuureittain ja myös yksilöiden väliset erot ovat suuria. Ihminen voi kokea olevansa eri sukupuolta kuin miltä hänen sukupuoliominaisuutensa näyttävät, tai kokea epävarmuutta oman sukupuolensa määrittelystä kaksijakoisella mies-nainen- jaottelulla. Sukupuoliroolien mukaiset odotukset käyttäytymisestä voivat tuntua ahdistavilta tai merkityksettömiltä (Holman ja Goldberg, 2006). Sukupuolen jaottelu naisiin ja miehiin on tavanomaista, mutta sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuutta piilottava.

Kontulan ja Meriläisen (2007) mukaan seksuaalioikeudet ovat ihmisoikeuksien perustava osa. Ne sisältävät oikeuden kokea mielihyvää tuottavaa seksuaalisuutta, joka on sinällään olennaista ja arvokasta, mutta

joka on samalla perustava kommunikaation ja rakkauden ilmaisemisen väline ihmisten välillä. Seksuaalioikeudet pitävät sisällään oikeuden vapauteen ja itsenäisyyteen vastuullisessa seksuaalikäyttäytymisessä.

Seksuaalisuus, johon kuuluu sukupuoli, sukupuoli-identiteetti ja sukupuoliroolit, seksuaalinen suuntautuminen, erotiikka, mielihyvä, seksuaaliset suhteet ja lisääntyminen (Sexual and Reproductive..., 2015), on luonteeltaan sosiaalista. Näin ollen ihmisillä, joilla on haasteita sosiaalisessa kanssakäymisessä ja jotka ovat sosiaalisesti vetäytyneitä, voi olla vaikeuksia toteuttaa seksuaalisuuttaan. Kutsumme keskustelufoorumilla kirjoittavia henkilöitä sosiaalisesti vetäytyneiksi, sillä heidän kuvaamisessaan elämäntilanteissa ilmenee pyrkimys tai pakko pidättäytyä sosiaalisista suhteista, sosiaalisten suhteiden vähyys ja niiden ylläpitämisen haasteellisuus (ks. Haasio ja Zechner, 2014). Sosiaalinen vetäytyminen aiheuttaa vaikeuksia henkilön seksuaalisuuden toteuttamiseen, ja siten perustarpeiden ja perusoikeuksien tyydyttymättömyyttä.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimusaineisto koostuu 6910 Ylilauta.org-sivuston avoimen Hikikomero-keskustelupalstan eli laudan viestistä. Hikikomero on palvelun omassa kuvauksessa määritelty ”masentuneiden ja sosiaalisesti syrjäytyneiden vertaistukiryhmäksi” (Hikikomero, 2015).² Aineisto koostui 446

² Materiaalin keräysajankohtana tätä ei oltu mainittu. Viestit on julkaistu 20.2.2011-13.9.2013 välisenä aikana, ne on kerätty syyskuussa 2013 ja tallennettu tutkimuskäyttöä varten word-muotoisina dokumentteina. Palstan keskustelut syntyvät siten, että joku aloittaa keskustelun valitsemastaan aiheesta (aloitusviesti, palstan keskusteluissa alkupostaus) ja muut vastaavat ja kommentoivat aihetta.

viestiketjusta, joista otettiin analyysiin ne, joiden alkuperäinen aloitusviesti liittyi seksuaalisuuden teemaan. Näitä viestiketjuja on kaikkiaan 98.³

Hikikomero-keskustelupalsta perustuu anonymiteettiin. Kaikki kirjoittajat lähettävät viestinsä palstalle nimettöminä. Nimimerkkejä ei käytetä ja viestit ovat kaikkien verkon käyttäjien luettavissa. Viestien käyttö ja tulkinta tutkimuksessa ei kuitenkaan ole täysin ongelmattonta tutkimuseettisistä näkökulmasta, vaikka tutkimuksen kohteena olleiden viestien kirjoittajien henkilöllisyys pysyy salaisena ja toiminta Hikikomerossa on anonyymiä. Tutkimuksessa lähtökohtana on pidettävä ihmisten oikeutta päättää itseään koskevien tietojen käsittelystä, sekä oikeutta järjestää yksityiselämänsä ilman perusteetonta ulkopuolisten puuttumista (Kuula, 2006). Turtiainen ja Östman (2006) arvioivat, että kirjoittajien anonymiteetti ei automaattisesti anna tutkijalle oikeutta käyttää verkkokeskusteluja tutkimusaineistona. Helasvuo, Johansson ja Tanskanen (2014, 23) toteavat, että kun keskusteluryhmäviestit ovat julkisesti saatavilla verkossa, eikä niiden lukemiseen vaadita rekisteröitymistä, ei aineiston tutkimuskäytössä ole periaatteellista ongelmaa. Whitemanin (2012, 58) mukaan verkon palvelut, joihin ei tarvitse rekisteröityä, ovat luonteeltaan julkisia ja niitä voidaan tällöin käyttää tutkimusaineistona.

Sosiaalisesti vetäytyneiden henkilöiden tavoittaminen tutkimuksiin esimerkiksi haastateltaviksi olisi hyvin vaikeaa. Sen sijaan verkon julkiset keskustelut ovat monille heistä tärkeä kommunikointikanava. Internet ja tietotekniikka mahdollistavat sosiaalisen vetäytymisen sekä samanaikaisen

³ Kullakin viestiketjulla on otsikko, jonka ketjun aloittaja on antanut ja viittaamme ketjuihin aineistokatkelmissa näillä otsikoilla.

vuorovaikutuksen vertaisten kanssa. Lähtökohtanamme on keskustelijoiden intimitettiin ja anonymiteetin suojaaminen, vaikka heiltä ei ole voitu pyytää sitoumusta tutkimukseen osallistumiseen, kuten rekisteröitymiseen perustuvissa palveluissa.

Internetin anonyymien keskusteluiden käyttäminen aineistona tuottaa tietynlaista epävarmuutta tutkijalle, sillä kirjoittajien taustasta ei saada muuta tietoa kuin mitä he viesteissään antavat. Vain osa kirjoittajista ilmoittaa sukupuolensa. Vaikuttaa siltä, että valtaosa viestien kirjoittajista on iältään 16–30-vuotiaita heteroseksuaalisia miehiä. Naiseksi itsensä määrittelevien kirjoituksia on 129 sivun aineistossa yhteensä yksi sivu (viisi kirjoitusta). Moni kirjoitus voi toki olla joko naisen tai miehen kirjoittama.

Keskusteluryhmän viestien perusteella osallistujille on tyypillistä kiinnostus tietokonepeleihin ja internetin sisältöihin sekä pyrkimys pidättäytyä sosiaalisista kontakteista. Useissa viesteissä viitattiin koulukiusaamisesta aiheutuneet traumat eräänä sosiaaliseen vetäytymiseen vaikuttaneena tekijänä. Jotkut kirjoittajat kertoivat kärsivänsä mielenterveydellisistä ongelmista, kuten masennuksesta, tai muista ongelmista, kuten Aspergerin oireyhtymästä. Lisäksi keskustelijat tuovat esiin monenlaisia koulunkäyntiin, opiskeluun ja työskentelyyn liittyviä haasteita, joiden taustalla he usein kokevat olevan sosiaalisten tilanteiden vaikeudet. (Ks. Haasio ja Zechner, 2014.)

Verkon lautakulttuurille on tyypillistä sääntelemättömyys (vrt. Uotila, 2013, 18–19). Hikikomero-keskustelupalstalla on kuitenkin kielletty muiden keskustelijoiden pilkkaaminen ”hikkydestä” sekä ”maininta kavereiden,

tyttöystävän tai seksielämän omistamisesta” (Ylilauta, säännöt). Lisäksi säännöt kieltävät lainvastaisen toiminnan kaikilla Ylilaudan alueilla. Sen sijaan kielenkäyttö on varsin vapaata ja esimerkiksi voimasanojen käyttö on sallittu. Anonymiteettiä ja sananvapautta korostava lautakulttuuri on luonteeltaan sallivaa ja voidaan ajatella, että käyttäjät ovat tottuneet kirjoitustensa ja liittämiensä kuvien kommentointiin varsin värikkäin sanakääntein.

Tutkimusaineisto on analysoitu laadullisen, teorialähtöisen sisällönanalyysin keinoin, hyödyntäen WHO:n seksuaalisuuden määritelmän tekijöitä: sukupuoli, sukupuoli-identiteetti, sukupuoliroolit, seksuaalinen suuntautuminen, erotiikka, mielihyvä, seksuaaliset suhteet ja lisääntyminen. Tavoitteena on kuvata aineiston sisältöjä ja merkityksenantoa, tuoden esiin ja ymmärtäen ilmi- ja piilosisältöjä seksuaalisuudesta sosiaalisen vetäytymisen kontekstissa (Tuomi ja Sarajärvi, 2002, 17).

Seksuaalisuus avoimen verkkopalstan vertaiskeskustelussa

Hikikomerossa seksuaalisuus on keskeinen puheenaihe ja sitä sivuttiin myös monissa keskustelulangoissa, joiden varsinainen tiedontarve liittyi toiseen aihepiiriin. Esimerkiksi ravintoloita ja alkoholia koskevissa keskustelussa oli viitteitä suhteiden solmimiseen eri sukupuoleen, vaikka varsinainen tiedontarve käsitteli toista teemaa. (Haasio, 2015.) Taulukossa 1 on yhteenveto seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyviä tiedontarpeita sisältävien keskusteluketjujen (kaikkiaan 98) aiheista.

Tiedontarpeen aihe	Lukumäärä	%
Seksi	22	22,4
Seurustelu ja parisuhde	17	17,3
Naiset ja naisihanne	10	10,2
Prostituutio ja seksi ulkomaalaisen kanssa	10	10,2
Neitsyys/ poikuus	8	8,2
Masturbointi ja halujen tyydyttäminen	6	6,1
Perimä ja seksi	5	5,1
Seksuaalinen suuntautuminen	5	5,1
Ilman parisuhdetta	3	3,1
Seksuaalinen miehekkyyys	3	3,1
Seksi ja syrjäytyminen	3	3,1
Peniksen koko	2	2,0
Sperman luovutus	2	2,0
Ehkäisy ja abortti	1	1,0
Raiskaus	1	1,0
Yhteensä	98	99,9

Taulukko 1. Seksiin, seurusteluun ja sukupuoleen liittyvät tiedontarpeet alalajeittain (ks. Haasio, 2015, 146).

Taulukosta 1 käy ilmi, että seksin saamiseen (22,4 %) liittyvät kysymykset askarruttivat useimmiten ja että tiedontarpeet parisuhteeseen ja seurusteluun (17,3 %) toistuivat usein. Seksuaalisuuteen liittyvät tiedontarpeet olivat pääosin vertaistuen ja vertaistiedon hankkimista. Kysymys saattoi olla siitä, miten usein keskustelijat masturboivat (esim. Päivää arvon kanssahikkyt) tai miksi keskustelijat olivat joko vapaaehtoisesti tai pakosta seksuaalisesti kokemattomia (miehiksi itsensä määrittelevät kirjoittivat usein omasta neitsyydestään poikuuden sijaan) tai pidättäytyivät seksistä (esim. Iltalehtiseksuaalisuus 2). Prostituutiota ja seksiä ulkomaalaisten kanssa käsittelevät tiedontarpeet olivat neljänneksi yleisimpiä. Nämä kategoriat ovat osin päällekkäisiä, sillä ulkomaalaisiin liittyvät tiedontarpeet käsitelivät usein virolaisten ja thaimaalaisten prostituoitujen palveluja.

Seksuaalisuuden ulottuvuudet keskusteluissa

Hikikomeron keskusteluissa ei kyseenalaistettu sukupuolta, vaikka sukupuolta voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Geneettisen, anatomisen ja hormonaalisen näkökulman lisäksi sukupuolta voidaan määrittää sosiaalisten, psyykkisten tai juridisten ominaisuuksien ja seikkojen kautta (Vilkkä, 2010, 18). Hikikomeron keskusteluissa pidettiin itsestään selvänä, että on olemassa kaksi sukupuolta: miehet ja naiset. Toinen itsestäänselvyytenä pidetty seikka oli se, että keskustelijat oletettiin aina miehiksi: ”Hikkyt koska olette viimeksi jutelleet kasvotusten ikäisellenne vastakkaisen sukupuolen edustajalle? (eli tytölle⁴)” (Koska

⁴ Tyty tarkoittaa tyttöä tai naista.

olette viimeksi jutelleet...). Seuraava viesti oli yksi harvoista, joka rikkoi sukupuolen kaksinaista jakoa:

Hetero kai, tähän tulokseen tulin kaverin kanssa. Jotkut japsi-ansat ovat kyllä erittäin.. viehättäviä ja itsekin harrastan crossdressausta välillä kun on tylsää. Mutta en pibuleista⁵ pidä yhtään. En juurikaan naisten alapäävärkeistä myöskään. Rumia tekeleitä nuo härpäkkeet. (Hikky, mikä on seksuaalinen suuntautumisesi?)⁶

Sukupuolta viestissä määritellään fyysisten ominaisuuksien kautta; kirjoittaja ei kertomansa mukaan pidä miesten eikä naisten sukuelimistä. Japsi-ansa viittaa biologiseen (japanilaiseen tässä lainauksessa) mieheen, joka pukeutuu naisten vaatteisiin tai jolla on rinnat. ”Crossdressaus” eli ristiinpukeutuminen on eri sukupuolen asusteisiin pukeutumista, joten lainaus viittaa sukupuolen biologisen ja dikotomisen määrittelyyn ylittämiseen. Sukupuoli on tärkeä tekijä sosiaalisessa kanssakäymisessä. Eri sukupuolet muodostavat omia sosiaalisia ryhmiä, joihin kuuluminen, niiden arvojen, asenteiden ja ominaisuuksien omaksuminen ja hyväksyminen ovat identiteettiin vahvasti vaikuttavia tekijöitä (Geis, 1993). Kirjoituksessa viitataan näiden sukupuoleen sidottujen sosiaalisten ryhmien ylittämiseen. Aineisto-otteessa määritellään myös kirjoittajan sukupuoli-identiteettiä eli sitä, millaiseksi henkilö kokee oman sukupuolensa ja itsensä seksuaalisuuden toteuttajana. Viestistä ei voida päätellä, että kirjoittaja olisi transsukupuolinen henkilö. Transsukupuolisuus ymmärretään ristiriitana biologisen

⁵ Pibuli tarkoittaa penistä.

⁶ Aineistolainaukset ovat lähes aina viestin osia, ei kokonaisia viestejä.

syntymäsukupuolen ja oman kokemuksen välillä. Transsukupuolisuudesta puhutaan usein kokemuksena syntymisestä väärään sukupuoleen, jolloin taustalla on yleensä sukupuolen dikotominen ymmärrys ja ajatus sukupuolen muuttumattomuudesta (Tainio, 2013).

Sukupuolen merkitys identiteetille vaihtelee ihmisestä toiseen, eikä kaikista tule samanlaisia, vaikka he kasvaisivat samanlaisessa ympäristössä (Cross ja Markus, 1993, 61). Sukupuoli-identiteetistä Hikikomerossa keskustellaan paljon, enimmäkseen keskustelu kohdentuu siihen, että keskustelijat eivät pääse toteuttamaan omaa seksuaalisuuttaan juuri muuten kuin masturboimalla.

- herää

- lurkkaa⁷

- runkkaa

- syö

- lurkkaa

- runkkaa

- nukkumaan (Kertokaapa päivärytmistänne)

Yllä näkyvä viesti on nähtävillä keskusteluketjussa, jossa kuvataan päivärytmiä ja keskustelijoiden arkea. Usein sukupuoli-identiteetti tulkitaan ikään kuin olemattomaksi, koska kokemukset yhdynnästä näyttäisivät suurelta osalta keskustelijoista puuttuvan. Yhdynnän saavuttamattomuus näyttäytyy etenkin velhoutta käsittelevissä keskusteluissa:

⁷ Lurkkaaminen tarkoittaa internetin keskustelupalstojen seuraamista ilman että osallistuu keskusteluun.

SEKSOLOGINEN AIKAKAUSKIRJA 2(1)

Kaksi vuotta velhouteen. Asia ei vaivaa, koska annoin periksi jo vuosia sitten. Tilaisuuksia on tullut eteen muutamia, muttei ole jaksanut juuri kiinnostaa. Inhoan ihmisen läheisyyttä enkä siten viitsi haaveillakaan suhteesta saati sitten seksistä. Seksuaalisuus on minulle samanlainen tarve kuin paskalla käynti, animepornolla sen tyydyttäminen onnistuu vallon mainiosti. (Iltalehtiseksuaalisuus ja suhteet)

Velhous tarkoittaa keskusteluissa sitä, että 30 vuotta täytettyään ei ole kokenut yhdyntää. Kuten yllä olevassa katkelmassa, moni keskustelija on mielessään jo tyytynyt siihen ajatukseen, että yhdyntä ei tule olemaan olennainen osa heidän sukupuoli-identiteettiään. Toisaalta osa keskustelijoista tuo esiin sen, että yhdyntä sinällään ei riitä ja että (miesten) seksuaalisuuden yhdyntäkeskeisyys on vain yhteiskunnan asettama normi, jota ei ole pakko hyväksyä.

Niin ja läheisyys toki on äärimmäisen tärkeää hyvinvoinnille, mutta pillunsaannin nostaminen joksikin perusoikeudeksi on naurettavaa. Yleensäkin oma onnellisuus pitäisi pystyä itse löytämään ja rakentamaan sen sijaan että ajattelee masennuksen katoavan heti jos kaunis nainen yks kaks paukahtaa komeroon aukomaan haarojaan. (Ulkona pyörii kauniita nuoria tytyjä...)

Seksuaali-identiteetti saa näin keskusteluissa muitakin ulottuvuuksia kuin yhdyntä, vaikka suuri osa keskustelusta tarkentuu sen ympärille. Komerolla viitataan lainauksessa sosiaalisesti vetäytyneen henkilön kotiin ja sosiaalisesti vetäytyneet kutsuvat itseään yleisesti komeroituneiksi.

ZECHNER JA HAASIO – SOSIAALISESTI VETÄYTYNEIDEN VERKKOPUHE

Komeroitumista tai sosiaalista vetäytymistä voidaan pohtia sukupuoliroolien kautta. Sukupuoliroolit ovat niiden odotusten ja normien summia, joita ympäristö kohdistaa henkilön persoonallisuuteen ja sosiaaliseen käyttäytymiseen hänen sukupuolensa vuoksi (Maccoby, 1990; Huttunen 1990, 9). Ne ovat odotuksia, joita ihmisiin yhteiskunnassa kohdistetaan ja asioita, joita heiltä odotetaan esimerkiksi käyttäytymisen tai ammatin suhteen. Tässä aineistossa keskustellaan naisten ja miesten rooleista pääosin seurustelun ja seksuaalisen kanssakäymisen kontekstissa. Käsitys sukupuolesta ja sukupuolirooleista on dikotominen ja heteronormatiivinen. Heteronormatiivisuudella tarkoitetaan sitä, että heteroseksuaalisuutta pidetään sosiaalisten ja seksuaalisten suhteiden luonnollisena ja ainoana hyväksyttynä mallina (Rossi, 2006, 19).

Keskustelut heijastavat sukupuolirooleja, joiden mukaan naisille miespartnerin löytäminen on helpompaa kuin miehelle naispartnerin löytäminen. Keskustelijat arvioivat, että naisilla on mahdollisuus, jota he myös käyttävät, esittää miehille erilaisia vaateita liittyen ulkonäköön, tulotasoon ja ammattiin. Näin on siitäkkin riippumatta, onko kyse seksuaalisesta kanssakäymisestä, seurustelusta tai parisuhteesta.

Vituttaa miten jotkut 0.5/5 valaat voi deittisivustoilla vaatia täydellistä miestä ja saada sen. Ei tarvii kuin laittaa "joo elikkä panettaa, sun pitää olla tällanen ja tällanen ja tällänen *syötä miljoona kriteeriä lisää*" (Tsekkailin läpällä deittisivustoja)

Kirjoittaja arvioi, että esimerkiksi ylipainoiset (valaat), ei-kauniit (0,5/5 eli puoli pistettä viidestä ulkonäöstä) naiset voivat internetin kautta saada

SEKSOLOGINEN AIKAKAUSKIRJA 2(1)

seuraa seksuaaliseen kanssakäymiseen ja heillä on mahdollisuus myös esittää vaateita partnerinsa suhteen. Sukupuoliroolit voivat aiheuttaa ahdistusta, jos ihminen ei koe vaatimuksia omakseen tai kokee että muut saavat sukupuoliroolinsa mukana ansaitsemattomia etuja. Toisessa keskusteluketjussa naiseksi tunnustautuva kirjoittaja kiistää edellisen lainauksen väitteen:

Nimim. ruma nainen, ja tietoinen siitä ettei saisi kuin rumilta miehiltä, mieluummin olen kokonaan ilman. U mad? (Ulkona pyörii kauniita nuoria tytyjä...)

Tässä, kuten monissa muissa viesteissä, keskitytään ulkonäköön ja samalla kyseenalaistetaan seksuaalisen aktin ensisijaisuus: mieluummin ilman kuin rumien miesten kanssa. Keskustelijat arvioivat, että miellyttävä ulkonäkö on ensisijainen avu niin parisuhde- kuin seksisuhdemarkkinoilla. Jotkut miehinä esiintyvät keskustelijat tuovat esiin sen, että oma ulkonäkö ei ole sellainen, joka houkuttaa naisia. Ulkonäön lisäksi naisten sukupuoliroolit esitetään vahvasti kansallisuuksien mukaan. Aasialaiset ja venäläiset naiset kuvataan hyvätuloisia länsimaisia miehiä metsästävinä onnenonkijoina.

Yksikään vauras aasialainen nainen ei lähde lännkärin mukaan, näin tekevät vain vietnamilaiset, thaimaalaiset jne. köyhyydessä elävät. Sama juttu venäläisnaisissa. (Hauska artikkeli hikkyiden ykkösmaasta)

Suomalaisia naisia monet keskustelijat arvostavat, koska he kykenevät itse huolehtimaan toimeentulostaan, jolloin miehen valinnassa korostuvat muut

ZECHNER JA HAASIO – SOSIAALISESTI VETÄYTYNEIDEN VERKKOPUHE

tekijät kuin varallisuus. Tämä nähdään Hikokomeron keskustelijoiden kannalta myönteisenä seikkana.

Tämä niin vitusti, ne horot ovat muualla, eivät kotimaassa, täällä voi pariutua kuka tahansa vaikka olisi rastatukkainen pilveä polttleva hippi tai puukkoa heiluttava petepennanen. (Hauska artikkeli hikkyiden ykkösmaasta)

Keskustelijoiden esittämät sukupuoliroolit keskittyvät naisiin, miesten rooleja pohditaan lähinnä naisten vaateiden kautta:

Naiset eivät vihaa mitään muuta enemmän kuin heitä myötäilevää tossukkaa joka pelkää mitä naiset hänestä ajattelevat. (Jos 30v saavuttaa velhouden, niin...)

Usein keskusteluissa esitetään, miten vaikeaa naisten lähestyminen on, ja että omat pelot estävät naisille puhumisen. Mahdolliselle seurustelukumppanille saatetaan kuitenkin asettaa monia erilaisia kriteerejä. Kuka tahansa ei välttämättä kelpaisi partneriksi, vaikka omat seksuaaliset kokemukset ovat vähäisiä tai niitä ei ole lainkaan.

Partnerin valintaan vaikuttaa seksuaalinen suuntautuminen eli ominaisuus, joka kertoo siitä, kehen ihminen ihastuu, rakastuu, tuntee emotionaalista tai eroottista vetovoimaa (Ilmonen ja Nissinen, 2006, 448). Keskusteluketjussa "Hikky, mikä on seksuaalinen suuntautumisesi" keskustelun aloittaja tiedusteli muiden keskusteluryhmään osallistuvien henkilöiden seksuaalista suuntautumista ja suurin osa vastaajista määritteli

itsensä heteroseksuaaleiksi. Osa ilmoitti olevansa homoseksuaaleja tai biseksuaaleja. Myös aseksuaalisuus korostui joidenkin vastaajien viesteissä. Aseksuaalilla tarkoitetaan henkilöä, jolla ei ole lainkaan seksuaalista halua tai kiinnostusta seksiin (Vilkka, 2010, 54-55; Chasin, 2011).

Olen oikeasti hetero mutta olen vuosien pakottamisella muuttanut itseni aseksuaaliksi juuri niin kuin halusinkin. Enää en tunne juuri mitään vetovoimaa, haluan vain rakkautta mielikuvitushaaremltani. Pidän seksiä ällöttävänä ja todellisen rakkauden poissulkevana aktina. (Hikky, mikä on seksuaalinen suuntautumisesi)

Seksuaalisuuden kieltäminen voi muodostua puolustusmekanismiksi, kun seksuaalisten kontaktien solmiminen koetaan vaikeana. Kuitenkin seksuaalisuus mielletään normaaliin elämään kuuluvaksi. Esimerkiksi vammaistutkijat ovat osoittaneet, miten vammaiset saatetaan määrittellä aseksuaalisiksi, koska seksuaalisuus nähdään jonain, mikä kuuluu vain vammattomien elämään (Kim, 2011, 480–481). Hikikomeron keskusteluissa seksuaalisuuden kieltäminen voi liittyä siihen, että keskustelijat määrittävät seksuaalisuuden lähinnä yhdynnäksi. Yhdyntäkokemusten puute kuvataan jopa elämän ja kuoleman kysymykseksi:

Ajattelin sankaroitua ennen welhoikää. (Miten diilaatte sen asian kanssa...)

Sankaroituminen tarkoittaa keskusteluissa itsemurhaa, jonka perusteena lainauksessa esitetään yhdyntäkokemusten puute. Keskustelujen

yhdyntäkeskeisyys saattaa aiheuttaa sen, että erotiikkaa käsittelevät keskustelut jäävät aineistossa vähäisiksi. Erotiikka on sukupuoliviettiin perustuvaa, henkisesti ja eettisesti painottunutta rakkauselämää. Eroottisuutta voi viestiä toiselle pukeutumalla, hajusteilla, meikkaamalla sekä liikkeillä ja puheilla (Väisälä, 2011, 71). Erotiikka voi tarkoittaa seksuaalista kuvastoa, kuten pornografista materiaalia, mutta myös jännitettä kahden ihmisen välillä (Bogart, 2004). Käsittelemme erotiikkaa yhdessä mielihyvän kanssa. Mielihyvä tarkoittaa niitä asioita ja tekemisiä, jotka miellyttävät ja jotka koetaan myönteisenä osana seksuaalisuutta.

Keskustelijat mainitsevat masturboinnin olevan yleinen seksuaalisuuden toteuttamisen muoto, joskaan sitä ei yleensä liitetä mielihyvän kokemiseen. Keskustelupalstan luonne haastavassa elämäntilanteessa olevien vertaistukipaikkana voi vaikeuttaa elämän positiivisten seikkojen esiin nostamista. Kuten Hikikomeron säännöissä todetaan, eivät keskustelijat saa rehennellä ystävillä, tyttöystävillä tai seksielämällä. Saattaa myös olla, että miesten yhdyntäkeskeisessä kulttuurissa (Hokkanen, 2014) ei masturboinnin myönteisten puolien esiin nostamista pidetä hyväksyttävänä.

Hampurissa kävin testailemassa jotain aasialaishoroja. Täyttä paskaa, huono kokemus - en nauttinut yhtään. Käsitöistäkin saa enempi iloa. (Huurissa käyminen)

Masturboinnin ja prostituoidun asiakkaana olemisen vertauksessa edellinen kokemuksena näyttäisi voittavan. Monissa viesteissä prostituoitujen palveluihin tukeutuminen kuvataan viimeisenä vaihtoehtona

SEKSOLOGINEN AIKAKAUSKIRJA 2(1)

poikuuden taakasta pääsemiseksi, eikä niinkään eroottisena tai mielihyvää tuottavana kokemuksena. Joissakin viesteissä prostituoitujen palveluihin turvautumisen sijaan ollaan valmiita pidättäytymään yhdynnästä kokonaan. Tämän voi tulkita siten, että tavoitteena on pelkän yhdynnän sijaan seksuaalinen tai jopa romanttinen suhde.

Seksuaaliset suhteet ovat suhteita, joissa henkilö toteuttaa seksuaalisuuttaan usein seurustelukumppaninsa tai puolisonsa kanssa. Kanssakäymistä prostituoitujen kanssa ei keskusteluissa sisällytetty seksuaalisiin suhteisiin, niitä voi olla vaikea määritellä varsinaisiksi suhteiksi, vaan kyse on irrallisista tapahtumista, kaupankäynnistä. Vaikka keskustelijat haaveilevat yhdynnästä, toivoo moni keskustelija myös parisuhdetta. Toisaalta keskustelijoiden joukossa on myös niitä, joiden näkökulmasta parisuhde on yhteiskunnan asettama odotus, jota ei ole tarpeen täyttää. Läheisyyden tarpeen moni kuitenkin tuo esiin, vaikka ei haluaisi parisuhdetta tai perustaa perhettä.

Itse en kykene samaistumaan muiden henkilöiden (fiktiivisten tai todellisten) tunteisiin lähellekään niin hyvin, että osaisin ikinä kuvitella pääseväni itse kokemaan intiimejä tunteita jotakin muuta ihmistä kohtaan. Tämähän on todennäköisesti syy tai seuraus siitä että olen sosiaalisesti kyvytön eli hikky. (Miten diilaatte sen asian kanssa...)

Keskustelun aloitusviestin kirjoittaja kysyy: ”miten diilaatte sen asian kanssa ettette tule koskaan kokemaan rakkautta”. Tunteet ja etenkin rakkaus katsotaan siten seksuaalisuuteen kuuluviksi. Yllä lainattuun vastausviestiin sisältyy sosiaalisesti vetäytyneiden henkilöiden kannalta

ZECHNER JA HAASIO – SOSIAALISESTI VETÄYTYNEIDEN VERKKOPUHE

keskeinen haaste seksuaalisuuden toteuttamisessa. Seksuaalisuus on, tai ainakin sen toivotaan olevan, sosiaalista kanssakäymistä. Juuri tässä asiassa sosiaalisesti vetäytyneillä henkilöillä on vaikeuksia. Sosiaalisten suhteiden syntymisen ja ylläpitämisen haasteita kuvaa keskustelun lanka, jonka aloitusviesti on seuraava:

Hikkyt koska olette viimeksi jutelleet kasvotusten ikäisellenne vastakkaisen sukupuolen edustajalle? (eli tytylle) (Koska olette viimeksi jutelleet...)

Yksi vastaus, joka ei ole kovinkaan tavaton:

Ikäiselleni... Ja jutellut kasvotusten... No en kyllä muista noilla parametreillä mitään. (Koska olette viimeksi jutelleet...)

Tämän keskustelulangan vastauksissa monet toivat esiin tilanteita, joissa sosiaalinen kanssakäyminen on väistämätöntä, kuten kaupan kassalla käyminen, työ tai koulu. Useat myös mainitsivat, että sosiaalisen kanssakäymisen vuoksi koulunkäynti, opiskelu tai työssäkäynti on haasteellista:

Tänä kesänä en edes viitsinyt hakea töihin koska ihmisten kanssa puhuminen kuumottaa liikaa. (Koska olette viimeksi jutelleet...)

Kuumottamisella tarkoitetaan epä mukavaa oloa, hermostuneisuutta ja usein myös kyvyttömyyttä toimia kyseisessä tilanteessa. Hikikomeron keskusteluissa kuumottaminen yhdistetään käytännössä aina sosiaalisiin tilanteisiin.

Sen pohtiminen, haluaako lasta vai ei, ilmaisee kulttuurista ja ajallista etäisyyttä siihen luonnollisuuteen, jolla lisääntyminen aiemmin tapahtui sukupolvesta toiseen (Ziehe, 1991, 98–99). Yksikään keskustelijoista ei ilmoita haluavansa lapsia. Lapsiin liittyvä työ ja vaiva nähdään vielä suurempana kuin parisuhteen vaatima ja aiheuttama uurastus. Myös kirjoittajien nuoren iän tai seksuaalisten ja parisuhdekokemusten vähäisyyden vuoksi lasten saamisesta haaveileminen voi tuntua etäiseltä.

Omien geenien eteenpäin saattaminen sen sijaan on joillekin keskustelijoista tärkeää. ”Ovatko hikyt miettineet sperman luovutusta geenien jatkamiseksi?” (Ovatko hikyt miettineet sperman...), kysyy eräs aloitusviestin kirjoittaja. Viestiä seuraavassa keskustelussa omien geenien jatkuvuus tuntuu houkuttelevalta. Esteeksi mainitaan se, että spermanluovuttajien on käytävä läpi testejä, joilla pyritään sulkemaan pois esimerkiksi perinnölliset sairaudet. Toisaalta kysytään, miksi lisätä kurjuutta maailmassa huolehtimalla omien heikoiksi koettujen geenien jatkuvuudesta. Tässäkin keskustelussa tuodaan esiin ne hyvin erilaiset odotukset, joiden arvellaan kohdentuvan naisiin: ”Naiselta ei odoteta juuri mitään, mutta miehellä on oltava sekä hyvät geenit että sosiaalista statusta.” (Jos 30v saavuttaa velhouden, niin...) Keskustelu käsitteli sitä, miten suuri osa naisista verrattuna miehiin pääsee lisääntymään. Huomiotta jätetään se, että naiset saattavat tulla raskaaksi myös haluamattaan. Sen sijaan lasten huolehtimisesta ja kasvattamisesta syntyvä työ ja vaiva tuodaan esiin.

Vertaistukea sosiaalisesti vetäytyneille

Analysoimamme aineisto on kerätty Ylilaudan Hikikomero-keskustelupalstalta, jonka anonymiteetti mahdollistaa sen, että kirjoittajat voivat periaatteessa kirjoittaa sinne lähes mitä tahansa. Keskustelun sävy on kuitenkin uskottava. Tätä tukevat esimerkiksi yksityiskohtaiset kuvaukset ja tilitykset omista kokemuksista, niiden puutteista ja tuntemuksista.

Seksiin ja seksuaalisuuteen liittyvä keskustelu on enimmäkseen heteronormatiivista ja dikotomiseen sukupuolikäsitykseen perustuvaa, mutta eräissä keskustelulangoissa tulee esiin myös muita seksuaalisia suuntauksia, sukupuolia ja seksuaalisuuden ilmentymiä käsitteleviä keskustelunavauksia. Yhdyntäkeskeisyys ja tarve heteroseksuaalisiin kokemuksiin dominoivat keskustelua. Tämä selittynee osin sillä, että isolla osalla keskustelijoista ei näyttäisi olevan lainkaan kokemuksia yhdynnästä, vaan seksuaalisuus on kanavoitunut ensisijaisesti masturbointiin. Toisaalta keskusteluissa ilmeni jopa naisvihamielisiä kommentteja, jotka voivat ainakin osin johtua mieskeskustelijoiden seksuaalisten kokemusten puutteen aiheuttamasta katkeruudesta ja turhautumisesta. Seksuaalisuudesta keskustellaan myös suhteessa yhteiskunnassa vallitseviin normeihin ja yksilöihin asetettuihin odotuksiin, joten keskustelu heijastaa jossain määrin japanilaisesta hikikomori-ilmiöstä tehtyjä tulkintoja vallitsevien arvojen haastamisesta.

Keskustelun kieli on paikoitellen alatyylisiä, jopa karkeaa ja osa kommentteista on hyökkäviä ja halventavia. Keskusteluissa viljellään myös ironiaa: kun joku aloittaa langan kysymällä, miten saa tyttöjä, niin

vastaus on: ”tee lanka hikkyyn jonka käyttäjät osaavat varmasti auttaa” (Miten saa tyty yden⁸). Keskustelun tavoite on myös viihdyttää lukijoita. Rivouksilla voidaan osoittaa omaa nokkeluutta sekä kilpailla älyssä ja verbaalisessa lahjakkuudessa, vahvistaa yhteisöllisyyden tunnetta, tuoda julki kulttuurissa vallitsevia arvostuksia sekä vahvistaa erottautumisen kautta ryhmäidentiteettiä. (Ks. Mikola, 2003, 46.) Virtuaalisen vertaisryhmän yhteisöllisyyttä luodaan jakamalla samankaltaisia kokemuksia ja keskustelupalstalle ominaisella kielenkäytöllä (Malin, 2001, 120).

Sanailun lisäksi asiatieto seksuaalisuuden ja omien seksuaalisten kokemusten peilaajana kiinnostaa keskustelijoita. Aiemmin on havaittu, että kouluikäiset pojat kokevat koulun seksuaalikasvatuksen koskevan enemmän tyttöjä kuin itseään, ja pojat saavat seksuaalitietoutta eniten median välityksellä (Kontula ja Meriläinen, 2007, 136–137). Hikikomero toimii eräänlaisena seksuaalikasvatuksen kanavana ja se ilmenee esimerkiksi linkityksinä aihetta käsitteleviin artikkeleihin. Keskustelijat ovat tietoisia hikikomori-ilmiön japanilaisesta alkuperästä ja peilaavat toisinaan omia ja muiden keskustelijoiden kokemuksia Japania käsitteleviin tutkimuksiin ja artikkeleihin.

Hikikomero on vertaistuen kanava sosiaalisesti vetäytyneille henkilöille, sillä keskusteluissa näkyy moninaisia seksuaalisuutta ja muita elämän keskeisiä seikkoja käsitteleviä tiedontarpeita (ks. Haasio, 2015; Haasio ja Zechner, 2014). Hikikomero on yksi kaverisosaalisuuden paikka, jossa on

⁸ Tyty-yde tarkoittaa tyttöystävää.

mahdollista vitsailla, koetella voimiaan ja vertailla (ks. Hoikkala, 1996, 365). Keskustelun voi rinnastaa lähinnä miesten keskinäiseen vuorovaikutukseen ja ihmissuhteisiin. Näitä leimaavat toiminnalliset verbaaliset ryhmät, joissa miehet yhdessä toimivat jonkin tietyn asian parissa (Mikola, 2003). Hikikomerossa keskustelu palautuu usein sosiaalisen kanssakäymisen ja sosiaalisten suhteiden vaikeuksiin. Haasteet sosiaalisissa suhteissa tuottavat puhetta, joka ilmentää keskustelijoiden vaikeuksia varsinkin luoda seksuaalisia suhteita ja toteuttaa seksuaalisuuttaan tyydyttävällä tavalla.

Lähteet

- Bildjuschkin, K. ja Ruuhilahti, S. (2010) Seksuaalisuus –ihmiskäsitys ja arvot. Teoksessa Bildjuschkin, K. ja Ruuhilahti, S. (toim.) *Selkee!* (s. 25–27). Turku: Turun kaupunki, sosiaali- ja terveystoimen julkaisuja, 6/2010.
- Bogart, A. (2004) *Ohjaaja valmistautuu*. Jyväskylä: Like.
- Chasin, C. D. (2011) Theoretical issues in the study of asexuality. *Archives of sexual behavior*, 40(4), 713-723.
- Cross, S. ja Markus, H. R. (1993) Gender in thought belief and action: A cognitive approach. Teoksessa Beall, A. ja Sternberg, R. (toim.) *Psychology of gender* (s. 55–98). New York: Guildorf.
- Defining sexual health. (2006) Report of a technical consultation on sexual health 28–31 January 2002. Geneva: WHO. http://www.who.int/reproductivehealth/publications/sexual_health/defining_sexual_health.pdf
- Fausto-Sterling, A. (2000) *Sexing the body. Gender politics and the construction of sexuality*. New York: Basic Books.
- Geiss, F. (1993) Self-fulfilling prophecies: A social psychological view of gender. Teoksessa Beall, A. & Sternberg, R. (toim.) *Psychology of gender* (9–54). New York: Guildorf.

Greenberg J., Bruess C. ja Haffner D. (2004) *Exploring the dimensions of human sexuality*. Boston: Jones and Barlett Publishers.

Greenberg, J., Bruess C. ja Mullen, K. (1993) *Sexuality. Insights and issues*. Dubuque: WCB/McGraw-Hill.

Haasio, A. (2015) Toiseus, tiedontarpeet ja tiedon jakaminen tietoverkon ”pienessä maailmassa”: tutkimus sosiaalisesti vetäytyneiden henkilöiden informaatiokäyttäytymisestä. Acta Universitatis Tamperensis 2082. Tampere: Tampere University Press.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/97938/978951-44-9878-7.pdf?sequence=1>.

Haasio, A. ja Zechner, M. (2014) Identiteettipuhetta Hikikomero-keskustelufoorumilla. Teoksessa Gissler, M., Kekkonen, M., Känkänen, P., Muranen, P. ja Wrede-Jäntti, M. (toim.) *Nuoruus toisin sanoen – Nuorten elinolot vuosikirja 2014* (s. 51–62). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

Hairston, M. (2010) A Cocoon with a view: Hikikomori, otaku, and welcome to the NHK- *Mechademia* 5, 311–323.

Heinze, U. ja Thomas, P. (2014) Self and salvation: visions of hikikomori in Japanese manga. *Contemporary Japan - Journal of the German Institute for Japanese Studies* 26 (1), 151–169.

Helasvuo, M-L., Johansson, M. ja Tanskanen, S-K. (2014) Johdatus digitaaliseen vuorovaikutukseen. Teoksessa Helasvuo, M-L., Johansson, M. ja Tanskanen, S-K. (toim.). *Kieli verkossa. Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen* (s. 9–28). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hikikomero (2015) Internetin keskustelupalsta <http://ylilauta.org/hikky/>.

Hoikkala, T. (1996) Lopuksi. Välähdys nuoresta miehestä Suomessa. Teoksessa Hoikkala T. (toim.) *Miehenkuvia, välähdyksiä nuorista miehistä Suomessa* (s. 362–368). Helsinki: Gaudeamus.

Hokkanen, L. (2014) Sairaana hauskaa! Nuorten kasvatuksellinen kapina folkloressa. *Kasvatus & aika* 3/2014.

Holman, C. W. ja Goldberg, J. (2006) Ethical, legal and psychosocial issues in care of transgender adolescents. Teoksessa Catherine White Holman, C. W. ja Goldberg, J. (toim.) *Caring for transgender adolescents in BC: Suggested guidelines*. Vancouver: Vancouver Coastal Health, Transcend Transgender Support & Education Society and the Canadian Rainbow Health Coalition.

Huttunen, J. (1990) *Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle*. Jyväskylä studies in education. Psychology and Social Research 77. Jyväskylän yliopisto.

Ilmonen, T. ja Nissinen, J. (2006) Sanasto. Teoksessa Apter, D. Väisälä, L. Kaimola, K. (toim.) *Seksuaalisuus* (s. 432–457). Duodecim: Jyväskylä.

Japanese Ministry of Health, Labor and Welfare (2003) Jūdai, Nijūdai-woChūshin-to Shita ‘Hikikomori’-o Meguru Chiiki Seishin Hoken Katsudō-no Gaidorain. Seishin Hoken Fukushi Sentā, Hokenjo, Shichōson-de Donoyōni Taiō Suru-ka, Enjo Suru-ka.
<http://www.mhlw.go.jp/houdou/2003/04/dl/h0404-2a3.pdf>. Käännös Dorota Krysinska.

Kim, E. (2011) Asexuality in disability narratives. *Sexualities* 14(4) 479–493.

Kontula, O. ja Meriläinen, H. (2007) *Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa*. Katsauksia E26/2007, Väestöntutkimuslaitos. Helsinki: Väestöliitto.

Krysinska, D. (2007) *Hikikomori (social withdrawal) in Japan: Discourses of media and scholars; Multicausal explanations of the phenomenon*. University of Pittsburgh. http://d-scholarship.pitt.edu/9520/1/Krysinska_Dorota_October_2006.pdf.

Kuula, A. (2006) *Tutkimuseetiikka –aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino: Tampere.

Maccoby, E. E. (1990) The role of gender identity and gender constancy in sex-differentiated development. *New Directions for Child Development* 47, 5–20.

Malin, M. (2001) Luomulapsi, pakkashemmot ja Täti Punainen - lapsettomuutta kokeneiden naisten vertaisryhmä Internetissä. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 38(2), 120–138.

Matikainen, J. (toim.) (2011) *Muuttuvat mediat – haasteelliset sukupolvet*. Infor: Helsinki.

Mikola, E. (2003) "Paras suomalainen lehti elossa oleville" Maskuliinisuuden rakentuminen lautailulehti Flashbackissa. Teoksessa Jokinen, A. (toim.) *Yhdestä puusta. Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa* (s. 32–62). Tampere: Tampere University Press.

Ohashi, N. (2008) *Exploring the psychic roots of Hikikomori in Japan*. Ann Arbor, MI: Pro Quest LLC.

Rossi, L-M. (2006) Heteronormatiivisuus. Käsitteen elämää ja kummastelua. *Kulttuurintutkimus* 23(3) 19–28.

Rubin, K.H. ja Burgess, K. (2000) Social withdrawal. Teoksessa Vasey, W. M: ja Dadds, M. R. (toim.) *The developmental psychopathology of anxiety* (s. 407–434). Oxford, UK: Oxford University Press.

Seksuaalisuus. (2015) Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.thl.fi/fi/web/seksuaali-ja-lisaantymisterveys/seksuaalinen-hyvinvointi/seksuaalisuus>

Suomen virallinen tilasto (2015) *Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö*. Helsinki: Tilastokeskus. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/sutivi/>

Tainio, L. (2013) Dikotomisesta transsukupuolisuudesta queeriin transgenderiin? Paradigmamuutoksen mahdollisuus lääketieteen tavassa käsitteellistää trans*kokemusta. *SQS* 7(1–2), 18–29.

Teo, A. R. ja Gaw, A. G. (2010) Hikikomori, a Japanese culture-bound syndrome of social withdrawal?: a proposal for DSM-5. *The Journal of Nervous and Mental Disease* 198(6), 444–449.

Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Turtiainen, R. ja Östman, S. (2009) Tavistaidetta ja verkkoviihdettä: Omaehtoisten verkkosisältöjen tutkimusetiikkaa. Teoksessa Grah, M. ja Häyrynen, M. (toim.) *Kulttuurituotanto: Kehykset, käytännöt ja prosessit* (s. 336–358). Helsinki: SKS. Tietolipas 230.

Uotila, O. A. (2013) *Anonyymit anarkistit. Suomalainen anonyymi verkkokulttuuri Ylii-lautasivustolla*. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/39867/ProGradu_OttoUotila.pdf.

Valaskivi, K. ja Hoikkala, T. (2006) Vauraat vanhemmat ja kuluttajalapset: Sukupolvien muuttuvat suhteet Suomessa ja Japanissa. Teoksessa Valaskivi, K. (toim.) *Vaurauden lapset: Näkökulmia japanilaiseen ja suomalaiseen nykykulttuuriin* (s. 211–232). Tampere: Vastapaino.

Vanttaja, M. (2007) Huoneeseensa sulkeutuneet. *Nuorisotutkimus* 25(1), 68–71.

Vilka, H. (2010) *Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Virtanen, J. (2002) *Kliininen seksologia*. Vantaa: WSOY.

Väisälä L. (2011) Seksuaalista mielihyvää ilman yhdyntää. Teoksessa Leinonen, A. ja Syrjänen J. (toim.) *Kosketuksen kaipuu – kypsän iän seksuaalisuus* (s. 70–77). Helsinki: Väestöliitto, 71.

Whiteman, N. (2012) *Undoing ethics: Rethinking practice in online research*. New York: Springer.

Ziehe, T. (1991) *Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus*. Tampere: Vastapaino.

Täydentäviä näkökulmia transnuorten seksuaaliterveyteen ja hyvinvointiin

PUHEENVUORO

Maarit Huuska, *YTM, erityistason psykoterapeutti; johtava sosiaalityöntekijä, Transtukupiste*

Seksologisessa aikakauskirjassa 1(1) Riittakerttu Kaltiala-Heino, Maria Sumia, Hanna Savioja ja Nina Lindberg tarkastelivat seksuaaliterveyden kysymyksiä sukupuolen korjaushoitoa toivovilla nuorilla (Kaltiala-Heino et al., 2014). Jaan tässä pohdintaa, jota minulla heräsi lukiessani artikkelia. Työskentelen transnuorten kanssa sosiaalityöntekijänä ja perheterapeutina Transtukupisteessä.

Nuoren identiteettikehitys ja hoitoarviointi

Sukupuolen moninaisuus tarkoittaa, että sukupuolen fyysinen kehitys ja sukupuolen kokeminen meillä ihmisillä on vaihtelevaa ja että sukupuoli saa erilaisia ilmenemismuotoja eri kulttuureissa. Länsimaisessa kulttuurissa meillä on kaksijakoinen sukupuolijärjestelmä, jossa meidän kaikkien on pitkään oletettu olevan selkeästi joko miehiä tai naisia. Sukupuolen moninaisuuteen on liittynyt tabuja ja kulttuurista hiljaisuutta: emme puhu siitä, emme kerro siitä lapsille, emme opeta aiheesta koulussa. Sukupuolen moninaisuus on ollut eräänlainen hiljainen ääni kulttuurissamme. Siksi lapsen ja nuoren sukupuoli-identiteettikehitys on hitaampaa ja monimutkaisempaa sukupuolirajan ylittävästi samastuvilla lapsilla kuin toisilla lapsilla, jotka kehittävät sukupuoli-identifikaation yleensä 2-3 -vuotiaana. Yleensä ympäristö todentaa ja vahvistaa

lapsen sukupuoli-identiteettiä joka päivä, sen sijaan sukupuolirajan ylittävän lapsen kokemus jää usein tunnistamatta, vaikka ympäristö huomaisi, ettei lapsen ilmaisu vastaa sukupuolinormeja.

Vaikka identiteetti on ihmisen oma vastaus siihen, kuka olen, identiteetti vahvistuu vuorovaikutuksessa, kun toiset todentavat sitä. Suomalaisessa sateenkaarinuorten hyvinvointitutkimuksessa (Alanko 2013) transnuorilta kysyttiin, minkä ikäisenä he olivat tulleet tietoisiksi sukupuolestaan. Vastaajista 4 % kertoi, että 0-3 -vuotiaana, 18 % 4-6 -vuotiaana, 29 % 7-11 -vuotiaana, 28 % 12-15 -vuotiaana, 11 % 16-18 -vuotiaana, 2% 19-25 -vuotiaana. 8 % ei osannut tai halunnut sanoa.

Veale (2009) on kuvannut kahta erilaista kehityspolkua transsukupuolisuuteen. Toisella kehityspolulla lapsi ilmaisee jo varhain sukupuolisamastumistaan. Toinen on defensiivinen kehityspolku, jossa lapsi kehittää voimakkaita puolustusmekanismeja ja torjuu sukupuolisamastumiseen liittyviä omia tuntemuksiaan. Defenssit ovat yleisempiä lapsilla, joiden ympäristö suhtautuu hyvin kielteisesti sukupuolen epätyypillisuuteen. Käytännössä lasten elämässä voi olla piirteitä kummastakin kehityspolusta, koska on kyse abstrakteista kategorioista, joihin elävä elämä ei koskaan täysin palaudu.

Hoitoarvioinnissa nuori, joka kokee stressiä arviontilanteesta, voi ottaa käyttöön vanhoja selviytymiskeinojaan, kuten omien kokemusten torjuminen tai piilottaminen. Arviointia vaikeuttaa, jos nuoren mieli äkkiä esimerkiksi tyhjenee, eikä hän enää tiedäkään, mitä hän kokee (reaktio voi

liittyä aktivoituvaa häpeän tunteeseen). Arvioinnin ilmapiirin hyväksyvyys ja turvallisuus on erityisen tärkeää, etenkin nuorten kohdalla.

Nuorella voi olla kiire saada sukupuolen korjaushoitoa, mikäli hän kokee sukupuolidysforiaan liittyviä voimakkaita tuska- ja ahdistustiloja. Nuori voi esimerkiksi romahtaa suihkun lattialle nähdessään vartalonsa peilistä tai saada paniikkikohtauksia junassa liittyen sukupuoleen. Sukupuoliristiriita, jota ei ole työstetty ja johon ei ole löytynyt ratkaisuja (esimerkiksi hoitoa ja omia selviytymiskeinoja), voi vaikeuttaa selviytymistä arjessa ja sukupuolidysforiatuntemusten kanssa selviäminen vie voimavaroja. Dysforiaa kokevan nuoren identiteetti voi olla nainen, mies tai esimerkiksi muunsukupuolinen. Hoitotarve on jokaisen kohdalla yksilöllinen, eikä suoraan pääteltävissä identiteettikokemuksesta; osa sukupuolidysforiaa kokevista ihmisistä ei tahdo sukupuolen korjaushoitoja, osa toivoo niistä vain joitain.

Hoidon aloittamispäätös on varmasti vaikea ratkaista joissakin tilanteissa. Sekä hoidon aloittamisella että lykkäämisellä on seurauksia nuoren elämään. Hormonihoito vaikuttaa kehon muotoon ja kykyyn saada geneettisiä lapsia. Fyysisen hoidon siirtämisestä eteenpäin puolestaan seuraa, että nuoren mahdollisuudet elää minäkuvan mukaisessa sukupuoleessa ja kehollisuudessa nuoruusvuosina ja saada merkittäviä sosiaalistumiskokemuksia, jäävät vähäisemmäksi ja nuoren selviytymiskeinot dysforiaan eivät aina toimi. Tämä ei ole vaaratonta: riski nuoren masennuksen syvenemiselle on olemassa ja voi olla, että nuori ei pysty etenemään elämässään. Nuoren kehitys voi vaarantua kroonistuvan masennuksen ja sukupuoliristiriitaan käytettyjen selviytymiskeinojen takia.

Esimerkiksi toiminnalliset riippuvuudet tai syömishäiriö voivat olla yrityksiä säädellä sukupuoliristiriitaan liittyviä tunteita. Nuori voi vältellä tilanteita, joissa sukupuoli-ahdistus aktivoituu. Sosiaalinen eristäytyminen voi tuntua helpommalta kuin jatkuva ahdistuksen kokeminen. Me aikuistumme tässä kulttuurissa sukupuoleen, miehiksi tai naisiksi. Väärään sukupuolirooliin ja kehollisuuteen aikuistuminen voi tuntua tyhjältä ja tarkoituksettomalta. Puuttuu kulttuurisia malleja, miten aikuistua muunsukupuolisena. Puuttuu ylipäättään malleja, miten aikuistua, jos sukupuoli eroaa syntymässä määritellystä.

Nuoren hyvinvointia vahvistaa, jos hänen ei tarvitse piilotella ympäristöltä sukupuoli-identiteettiään. Kun nuori voi ilmaista itseään ja tulla kuulluksi ja nähdyksi, hän alkaa usein voida paremmin. Suostuminen olemaan läsnä sukupuoliristiriitaan liittyvissä tuskallisissa oloissa niiden aktivoituessa sekä omien toiveiden ja rajojen selkeä ilmaisu voisi auttaa nuorta. Tähän päästäkseen nuori voi tarvita terapiaa tai vertaisryhmän tukea sekä tulevaisuuden uskoa.

Jos nuori on hakenut apua sukupuoli-hämmennykseen ja –ristiriitaan, mutta häntä ei syystä tai toisesta vielä auteta korjaushoidolla, hän voi tarvita kannattelua. Nuori voi tarvita tukea sietääkseen sisäistä ambivalenssia tai hoitojen odottelua. Nuorta voi tukea vahvistamaan toimivia selviytymiskeinoja. Näitä voivat olla muuhun elämään keskittyminen toistaiseksi, itseä miellyttävä sukupuoli-ilmaisu niin paljon kuin mahdollista tai sukupuolineutraalin roolin omaksuminen, kehon muokkaaminen turvallisesti liikunnalla ja ruokavaliolla, tietoisien läsnäolon taidot ja muut itseä rauhoittavat rentoutumismenetelmät, raskaiden

tunteiden purkaminen luovilla menetelmillä, opettelu tuntemaan masennusta vahvistavat ajatuskulut, vertaistuki ja sosiaalisen tuen hakeminen läheisiltä sekä tulevaisuuden toivon ylläpito unelmoimalla. Itselle oikealta tuntuva nimen käyttö helpottaa myös monia. Joitakin nuoria auttaa, kun he löytävät nykyhetken kärsimykselle merkityksiä, joissa se ei ole turhaa ja että sen kautta elämään on syntynyt myös jotain hyvää. Esimerkiksi heistä on tullut myötätuntoisempia toisten kärsimystä kohtaan tai he ajattelevat enemmän elämän suuria kysymyksiä.

Mitä päätetäänkään nyt, tärkeää nuoren tulevaisuuden uskon kannalta on, että hän on kokenut tullessa kuulluksi ja että hänestä välitetään ja että hän uskoo voivansa vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa. Hoitoturvallisuutta lisää, kun nuori itse saa käydä läpi prosessia siinä, miten hän voi olla varma tehdessään isoja tulevaisuuteen liittyviä päätöksiä ja kuinka varma hänen tulee olla. On tärkeää, ettei hoitosysteemi tee nuoren puolesta tätä psyykkistä työtä. On kyse päätöksistä, joiden kanssa nuoren tulee olla kykenevä elämään. Mielestäni on ainakin yhtä tärkeää käsitellä nuoren omia pelkoja ja huolia kuin aikuisten huolia liittyen nuoren tulevaisuuteen. Nuoret osaavat ajatella myös sellaisia riskejä, joita aikuiset eivät oivalla olevan olemassa.

Liian arvioiva työote ilman empaattista validointia voi saada meidät ihmiset lukkoon, suorittamaan tai puolustus-kannalle ja aidolle itsetutkiskelulle ei olekaan enää tilaa. Ihminen voi kadottaa avoimuuden sille, että ei huomaisikaan kaikkea olennaista omiin valintoihin ja toiveisiin liittyen. Uskaltaakseen ajatella omia epävarmuuksiaan ja mahdollisuutta, että olisi erehtynyt jossakin, ihminen yleensä tarvitsee turvallisen tilan ja tunteen

että tulee sensitiivisesti vastaanotetuksi ja varmuuden, että toinen on minun puolellani. Dialoginen, lämmin ja arvostava työote sukupuolen korjauksen hoitotilanteissa mielestäni lisää hoitoturvallisuutta, koska se edistää hoitoja tarvitsevan itsereflektiota ja avoimuutta.

Nuoren identiteettityö voi olla kesken. Lapsella ja nuorella on usein ollut kasvuvuosinaan merkittäviä sukupuoliristiriitaan liittyviä kokemuksia, mutta niitä ei ole koskaan vielä sanoitettu eikä otettu osaksi oman elämän narratiivia. Nuori ei ole ehkä edes oppinut sanoja ja viitekehyksiä, joita tarvitsisi oman kokemuksensa ymmärtämiseen ja ilmaisuun. Nuorella on kokemus sukupuoliristiriidasta, mutta hän ei saa sitä kommunikoidua. Nuori voi tarvita selkiyttävää ja jäsentävää keskustelua sukupuolen kokemisesta ja joskus myös seksuaalisesta suuntautumisesta. Joskus nuoren identiteettityö on kieltämisen ja ambivalenssin vaiheessa. Silloin esimerkiksi toinen puoli itseä moittii, rajoittaa, epäilee ja pitää ruodussa toista puolta, joka toivoo voivansa elää eri sukupuolella, kuin hänelle on syntymässä määritelty. Rajoittava ja sensuroiva puoli itseä on usein toiminut suojaavana psyykkisenä rakenteena jo lapsena, mikä on auttanut lasta selviämään sukupuolinormatiivisessa ympäristössä.

Ranskalaisessa transnuorille suunnatussa kyselyssä (HES & MAG-LGBT Youth 2009) nuorilta oli kysytty transsukupuolisuuden merkitystä heille. Neljälle viidestä 16-20 –vuotiaista transsukupuolisuus merkitsi kärsimystä, viidennekselle sairautta ja 23 prosentille elämää rikastuttavaa asiaa, puolelle heistä myös rajoituksia sosiaalisessa elämässä. Transsukupuolisuuden merkitys muuttui myönteisemmäksi nuoren kasvaessa. Edelleen huomattava määrä, vaikkakin alle puolet 20-26 –

vuotiaista koki sen kärsimykseksi, 35 elämää rikastuttavaksi asiaksi ja 24 % tyytyväisyyden lähteeksi. Myönteisyyttä voi vahvistaa sukupuolidysforian hoito, nuoren identiteettityö sekä hyväksynnän ja itsearvostuksen vahvistuminen vertaistuen avulla.

Sukupuolen kokeminen voi ihmisellä olla liikkuvaa ja siihen voi liittyä erilaisia merkityksiä eri-ikäisenä ja erilaisessa elämänvaiheessa. Suhtaudun hieman skeptisesti tutkimuksiin, joissa väitetään osoitetun sukupuolen kokemisen hyvin usein muuttuvan lapsesta aikuiseksi kasvettaessa ja sukupuolirajan ylittävän samastumisen katoavan kokonaan. Seuranta-aika näissä tutkimuksissa ei yleensä ole monta kymmentä vuotta. Kysymys sukupuolesta voi ihmisellä aktivoitua uudelleen normatiivisesti eletyn elämänvaiheen jälkeen.

On olemassa työtapoja, joilla voidaan auttaa nuorta tekemään identiteettityötä ja pohtimaan valintojaan ja niiden vaikutuksia elämään. Tässä voidaan käyttää apuna esimerkiksi taideterapeuttista työskentelyä. Nuori voi piirtää, maalata, tehdä kuvakollaasia, elämänhistoriallista tarkastelua, tuoda musiikkia tai runoja, joissa on teemana hänen sukupuolensa. Sukupuoleen liittyvät toiveet, unelmat, pelot, vaihtoehtoiset tulevaisuudet ja erilaiset sukupuolen kokemisen kaudet voidaan visualisoida tai antaa niille muu muoto. Jos nuorella on sekä maskuliinisempi että feminiinisempi minätila, näille voi antaa hahmon ja nimen ja niiden syntyhistoriaa voidaan pohtia. Miten nämä eri puolet suhtautuvat toisiinsa tänään? Milloin nämä persoonallisuuden eri puolet syntyivät? Jos on olemassa itseä epäilevä ja sensuroiva puoli, voidaan tutkia sen toimintatapoja ja toisaalta muistaa sen alkuperäinen suojaava

merkitys. Missä asioissa sensuroivaa puolta kannattaa kuulla ja missä ei? Mihin ääneen itsessä kannattaisi ehkä eniten luottaa? Mitä voimavaroja ja roolimalleja nuori on saanut perheestään ja suvustaan tai mitkä samastumiskohteet fiktiossa ja pelimaailmoissa ovat olleet tärkeitä kasvuvuosina ja miksi? On tärkeää, että keskustelu tapahtuu sukupuolen moninaisuutta ja transihmisyyttä kunnioittavassa ilmapiirissä, jossa mikään puoli itseä ei ole kielletty.

”Seksuaaliterveyden kysymyksiä sukupuolen korjaushoitoa toivovilla nuorilla” –artikkelin kirjoittajat pohtivat, onko vertaisryhmissä jaettu tietoa luotettavaa, mutta he eivät pohdi vertaistuen merkitystä nuorelle. Vertaistuki voi auttaa selkiyttämään omaa identiteettiä. Kuullessa toisten tarinoita syntyy oivalluksia omasta elämästä – mikä minulla on samoin ja mikä eri tavalla. Vertaistuki auttaa löytämään sanoja omille hiljaisille kokemuksille, joille ei vielä ollut sanoja, vahvistaa itsehyväksyntää, lieventää erilaisuuden ja outouden sekä yksinäisyyden tunteita ja haastaa ottamaan vastuun omasta elämästä ja pitämään huolta itsestään. Kaikissa ryhmissä on tietysti yhdenmukaisuuden paineensa. Ohjatussa vertaistuessa voidaan keskustella avoimesti myös ryhmäpaineista ja saada kannustusta juuri itselle sopivien ratkaisujen etsimiseen. Nuoret tosiaan tarvitsevat neutraalia ja monipuolista tietoa ja sitä tulisi olla tarjolla jo koulussa nykyistä paremmin. Monipuoliset tiedon lähteet, sekä tutkimustiedon että tarinavarannon hyödyntäminen ja nuorten osallistaminen itseään koskevan tiedon tuottamiseen, ovat tärkeitä. Ne auttavat nuoria olemaan myös kriittisiä kaikille tiedon muodoille, joissa on aina omat rajoituksensa ja virhelähteensä.

Vähemmistöstressi ja nuorten tuen tarpeet

Vähemmistöstressiksi kutsutaan sitä kroonista painetta ja huolta, joka liittyy siihen, että ihminen itse tai perheen jäsen kuuluu kielteisesti arvotettuun ryhmään. Tämä paine vaikuttaa fysiologisesti, kognitiivisesti ja emotionaalisesti (Dovidio, Glick ja Rudman, 2005). Stigma ja vähemmistöpaine voidaan sisäistää, jolloin ihminen alkaa uskoa olevansa toisia huonompi ja toimia niin, että alemmuus toteutuu. Esimerkiksi nuori voi suoriutua koulusta heikommin kuin pystyisi tai ei usko olevansa hyvien asioiden arvoinen, ei pidä itsestään huolta, toimii itsetuhoisesti rangaistakseen itseään. Toisen nuoren strategia voi olla kompensaatio, jolloin hän keskittyy liikaakin suoriutumiseen ja yksin selviämiseen. Nuorta tuettaessa olisikin tärkeää keskustella vähemmistöpaineista ja itsensä suojaamisen rakentavista keinoista. Meidän tulee ottaa vakavasti sukupuolitormeja vastaamattomien lasten ja transnuorten kokemukset kiusaamisesta ja syrjinnästä, vaikka ne ahdistaisivat.

Suomessa on tehty ensimmäisiä tutkimuksia transnuorten hyvinvoinnista. Nuorisotutkimusseuran julkaisemaan psykologi Katarina Alangon (2014) tutkimukseen ”Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?” vastasi 368 transnuorta. Kyselyn transnuorista 82 % oli kokenut koulukiusaamista. Moni heistä oli pyytänyt siihen apua sitä saamatta. Fyysistä väkivaltaa oli kohdannut 58 % ja henkistä väkivaltaa 75-81 %. Nimittelyä ja seksuaalista ahdistelua julkisilla paikoilla koettiin myös muita nuoria enemmän. Nuoret tarvitsivat koulukiusaamisen vastaisten ohjelmien ja käytäntöjen tehostamista koulussa sekä tarvitessaan henkilökohtaista terapeuttista tukea työstääkseen jo tapahtunutta huonoa kohtelua tai väkivaltatraumoja. Esimerkiksi nuorelle voi olla tarpeen opettaa itsensä rauhoittamisen

keinoja ylivireystiloihin, joita kiusaamismuistojen herääminen arjessa voi tuottaa ja auttaa häntä tunnistamaan, mitkä nuoren reagoitavat voivat olla yhteydessä koulukiusaamisiin. Kun käsitellään vaikeita ja traumaattisia asioita, on kehystettävä puhe niin, että asiakas on kompetentti ja osaava (Seikkula 2012). On selvää, että jos nuorella ei ole turvallinen olo kotona, koulussa eikä kadulla, niin nuoren stressitaso on korkea. Hoitojärjestelmän resursseja on nyt suunnattu nuorten arviointiin, mutta mielestäni olisi tärkeää panostaa samalla ja paljon nykyistä enemmän myös terapeuttiseen transerityyset kysymykset huomioivaan tukeen.

”Terapeutin tulisi tunnistaa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä rajoittavia ja vahingoittavia diskursseja, jotta hän voisi auttaa asiakasta pohtimaan niitä” (Kurri, 2011, 219). Terapeutti voi opettaa vastarintataitoja eli miten tunnistaa hallitsevia, itsen kielteisesti vaikuttavia kulttuurisia normeja ja miten vahvistaa omaa integriteettiä (Mitchell, 2012). Terapeutti voi olla avuksi puhumalla kauniisti sukupuolen moninaisuudesta eri muodoissaan, arvostamalla ja näkemällä sekä nuoren ainutkertaisuutta että tavallisuutta sekä hänen subjektiivisuutta.

Noin puolella Alangon tutkimukseen (2014) vastanneista transnuorista oli turvallinen tilanne kotona. Transnuorista 35 % oli kokenut kotona joskus huonoa kohtelua sukupuolen takia ja 9 % usein. Kolmasosa kyselyn nuorista oli kertonut itsestään vanhemmilleen ja avoimuus lisääntyi, kun ikä kasvoi. 55 % koki, että kodin asenteet olivat vaikuttaneet heidän päätökseensä muuttaa kotoa pois. Perheterapia voisi olla sopiva tapa auttaa perheitä, joissa vanhempien on vaikea kohdata nuoren identiteettiä. Nuori kaipaa hyväksyntää ja sitä, että tulee nähdä. Vanhemmat tarvitsevat tietoa ja mahdollisuuden käydä läpi omia tunteitaan, kuten

järkytystä, hämmennystä, pelkoa, syyllisyyttä tai menetyksen kokemusta, jonka jälkeen vanhempien on helpompi vastata nuoren tarpeisiin. Prosessi perheen kanssa nuoren tueksi voisi esimerkiksi mahdollistaa, että nuori oivaltaa, että vanhempien sukupuolinormeihin ohjaava kasvatusta tai vastustus ja epäily nuoren kertomaa kohtaan, on pitänyt sisällään myös suojelunhalua, rakkautta ja vanhemman omia pelkoja. Vanhempi voisi oivaltaa, miten iso asia nuorelle identiteettikokemus on ja miten se on vaikuttanut hänen lapsensa elämään ja mitä nuori nyt tarvitsee häneltä. Perheterapiaa kannattaisi enemmän käyttää tuen ja hoidon muotona, koska vanhempien suhtautumistavan tiedetään vaikuttavan erityisen paljon sateenkaarinuorten hyvinvointiin.

Voidaan pyrkiä vahvistamaan lapsen ja vanhempien välistä kiintymyssuhdetta, jos on mahdollista työskennellä perheen kanssa sukupuolinormeja vastaamattoman lapsen ollessa alle kouluikäinen. Jos kouluikäinen lapsi kohtaa erilaisuuteen liittyvät paineet yksin, häpeästä voi muodostua hallitseva, identiteettiä organisoiva kokemus. Lapsi voi myös alkaa vetäytyä tunneyhteydestä vanhempiinsa, jos hän kokee, ettei kelpaa heille. Vanhempien lämmön ja hyväksyvyyden sukupuolinormien vastaisesti itseään ilmaisevaa lasta kohtaan on todettu olevan suojaava tekijä lapsen terveydelle ja hyv innoinnille (Alanko 2011). Menviellen (2009) tutkimuksessa sukupuolelta erityisen lapsen vanhempien saadessa vertaistukea kasvatusavuksi lasten mielenterveysongelmat vähenivät.

Vähemmistöstressiltä suojaa työstetty vahva ja myönteinen identiteetti, mahdollisuus avautua ja saada tukea ainakin joissain tärkeissä lähisuhteissa, omien arvojen mukaisesta elämästä kiinni pitäminen,

omasta hyvinvoinnista huolehtiminen, yhteiskunnallinen aktivismi ja vaikuttaminen (tekee jotakin itseä vaivaaville asioille) sekä vähemmistöstressin olemassaolon hyväksyntä.

Seurustelusuhdet ja vanhemmuuden pohdinta

Kaltiala-Heino, Sumia, Savioja ja Lindberg viittaavat siihen, että nuoren olisi hyvä tutustua omaan seksuaalisuuteensa ja olla suhteissa ennen korjaushoitoihin liittyviä ratkaisuja. Monilla transnuorilla on ihastuksia, deittailua ja onnelliseksi koettuja parisuhteita. Jotkut nuoret kokevat myös tarvitsevansa seurustelusuhdetta varmistuakseen, pystyisivätkö he elämään kehollisuutensa kanssa tasapainossa.

Vaikka monilla on kokemus rakkaussuhteesta ennen kaikkea persoonien välisenä, eikä sukupuolten suhteena, silti seurusteluun liittyy sukupuolinormatiivisia sosiaalisia odotuksia. Kun kehon piirteet ovat ristiriidassa omalta tuntuvan kekokokemuksen kanssa tai kehon piirteisiin liitetään sukupuolitettuja odotuksia, joihin nuori ei pysty vastaamaan, kynnys seurusteluun kasvaa. Nuoria voi mietityttää seurustelun aloittamisessa lisäksi turvallisuus ja transfobian kohtaaminen, koska ja miten kertoa toiselle sukupuolestaan, ulostulot kummankin perheelle ja tuttaville, riittävätkö omat voimavarat suhteen rakentamiseen ja ulostuloprosesseihin perhe- ja tuttavapiirissä tai kelpaavatko he toiselle kumppaniksi tai miten kommunikoida seksiin liittyviä toiveita ja omia rajoja. Sukupuolidysforia aktivoituu herkästi tilanteissa, joissa ihminen muistaa kehonsa sukupuolitettuja piirteet. Läheisyys, seksi, vartalon, kauneuden, komeuden ja seksikkyyden ihailu ovat tällaisia tilanteita, joissa huomio suuntautuu ainakin osin kehoon ja sukupuolitettuihin piirteisiin. Tämä voi

laukaista sukupuolidysforiaan liittyvän tuskatilan, esimerkiksi itseinhon ja riittämättömyyden tunteen.

Jotkut nuoret haluavat välttää seurustelusuhteita, kunnes heillä olisi hyvä olo kehossaan. Silloin aseksuaalisuus voi olla jollekin nuorelle suojan ja kasvurauhan takaava identiteetti. Ihmisen aseksuaalisuus voi tietysti olla myös pysyvää, eikä se sinänsä ole este parisuhteelle. Seksuaalisten tuntemusten läsnä- ja poissaolo sekä voimakkuus vaihtelevat eri ihmisillä ja eri elämänvaiheissa. Jokaisella nuorella ja aikuisella tulee olla seksuaalinen itsemääräämisoikeus. On nuoren rajojen kunnioitusta hyväksyä se, mikä nuorelle on totta ja mahdollista.

Lasta toivovien nuorten parien on tehtävä ratkaisuja sen suhteen, miten ja milloin lasta voidaan yrittää saada. Onko tärkeää, että lapsi olisi, mikäli mahdollista, kummankin geneettinen lapsi tai mitä merkitsisi, jos näin ei olisi. Pystyykö transmies kokemaan raskauden, vai pahentaisiko se sukupuoliristiriitaa? Toivooko transnainen sukusolujen tallennusta ennen hormonihoidon aloittamista ja millä klinikalla tämä olisi mahdollista? Lain lisääntymiskyvyttömyysvaatimus voi tuntua uhkaavalta (mitä se tarkoittaa ja estääkö se vanhemmuuden?) ja loukkaavalta. Toiset kokevat itselleen luonteviksi sellaiset vanhemmuuden muodot kuten adoptio ja sijaisvanhemmuus. Jotkut transnuoret käyvät läpi suruprosessin siitä, etteivät kykene synnyttämään tai siittämään lasta.

Artikkelin kirjoittajat pohtivat, voiko nuori myöhemmin katua, että hän jäi ilman geneettisiä lapsia sukupuolen korjaushoidon takia. Nuorelta vaatisi pitkän ajan elää sukupuoliristiriidan kanssa, jotta hän ehtii löytää

kumppanin, vakiinnuttaa suhteen, opiskella, työllistyä, vahvistaa taloutta ja varmistua mahdollisuuksista huolehtia lapsesta ja kypsyä vanhemmuuteen. Moni nuori ei pysty kuvittelemaan, että eläisi sukupuoliristiriidan kanssa esimerkiksi kymmenen vuotta kokemukseen liittyvän kärsimyksen vuoksi. Jotkut nuoret aikuiset tosin kokevat geneettisen vanhemmuuden niin tärkeäksi, että voivat lykätä sukupuolen korjaushoitoa saadakseen lapsen ensin.

Nuoruuteen kuuluvat isot elämänvalinnat, jotka tulevat muotoilemaan ihmisen elämää ja persoonaa, liittyen esimerkiksi opintoihin, työhön ja ihmissuhteisiin - ja joskus myös sukupuolen korjaukseen. Valintojen katuminen on aina mahdollista ihmiselämässä. Mielestäni hoitoturvallisuus voidaan parhaiten varmistaa kannustamalla ihmistä turvallisessa ja sensitiivisessä ilmapiirissä itsetutkiskeluun ja omaan vastuunottoon ratkaisuihinsa. Nuorten hoitomuotojen kehittyessä nuoret voivat joutua päättämään entistä varhaisemmin kehollisuudestaan. On tärkeää, että lisääntymisen itsemääräämisoikeuteen liittyvää seksuaalioikeutta kunnioitetaan jo nuoren ihmisen kohdalla.

Ihmisoikeuskeskustelun vaikutus hoitokäytäntöihin

Artikkelissa jäin kaipaamaan informaatioita siitä, mitä kansainvälisiä keskusteluja ja uusia suuntia Suomessa olisi tärkeää huomioida liittyen sukupuolen variaatioon. Olen seurannut keskustelua WPATHin jäsenenä ja lapsiasiavaltuutetun toimiston HLBTI ja lapset –jaoston jäsenenä.

Sukupuoliristiriita ja sukupuolidysforia on alettu nähdä aiempaa enemmän jatkumona ja yksilöllisenä kokemuksena, jolloin yksilöllinen

hoitosuunnitelma painottuu. Hoidetaan sukupuoliristiriitaa. Hoitoa voidaan antaa nuorella, jonka identiteetti on mies, nainen tai esimerkiksi muunsukupuolinen. Tämän on toivottu näkyvän paremmin myös sairaslukituksissa. WHO:n ICD-uudistusprosessi on käynnissä. Sukupuolen variaatioon liittyviä diagnooseja on ehdotettu osin poistettavaksi kokonaan ja osin uudistettavaksi siten, että sukupuolen korjaushoito on mahdollista eri maissa erilaisissa hoitosysteemeissä, mutta siten, että sukupuolen variaatiota ei luokitella mielenterveyshäiriöksi. WPATH:in nykyinen hoitosuositus ei enää lähde siitä, että jokaiselle korjaushoitoa toivovalle tulisi tehdä perusteellinen psykologinen arvio. Tämä on mahdollistanut uusia käytäntöjä, kuten sen, että Australiassa perhelääkäri voi kirjoittaa nuorelle hormoneita terveyskeskuskäynnin yhteydessä. Suomessakin hoitoarviointi on jo yksilöllistä ja joidenkin kohdalla perusteellisempaa kuin toisten.

Käynnissä on myös yhä voimistuva keskustelu transihmisten ihmisoikeuksista ja siitä, miten niitä tulisi vahvistaa. Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous hyväksyi vuonna 2015 päätöslauselman, jossa se antoi Euroopan neuvoston jäsenmaille suosituksia transihmisten ihmisoikeuksien toteuttamisesta ja edistämisestä. Päätöslauselma suosittelee jäsenmaita ottamaan käyttöön itsemääräämisoikeuteen perustuvan, nopean, läpinäkyvän ja saavutettavan menettelyn juridisen sukupuolen tunnustamiseen, jossa ei ole vaatimuksia esimerkiksi iästä sekä poistamaan juridisen sukupuolen tunnustamisesta lääketieteelliset vaatimukset. Yleiskokous ehdottaa harkitsemaan kolmannen sukupuolivaihtoehdon ottamista käyttöön henkilöllisyystodistuksissa sekä tuottamaan aktiivisesti tietoa sekä

lisäämään tietoisuutta ja koulutusta sukupuolen moninaisuudesta etenkin ammattilaisten keskuudessa. Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutettu kommentoi vuonna 2014 homo-, lesbo-, bi-, trans- ja intersukupuolisten lasten ja nuorten ihmisoikeuksia, turvallisuutta ja tasa-arvoa ja suositteli vahvaa itsemääräämisoikeuden kunnioittamista lasten ja nuorten hoidossa.

Argentiinassa ja Maltalla lainsäädäntö on jo muuttunut juridisen itsemääräämisoikeuden suuntaan. Norjassa parlamentti on hyväksynyt kansallisen terveysviranomaisen työryhmän ehdotuksen juridisen sukupuolen itsemääräämisoikeudesta. Norjassa on tulossa voimaan laki, jonka mukaan 16-18 –vuotiaan on mahdollista itse hakea virallisen sukupuolen muutosta ja 12 vuotta täyttäneeltä lasta on kuultava, kun hänelle haetaan muutosta. Suomessa translain uudistustarpeita selvittänyt sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijatyöryhmä ehdottaa, että selvitetään mahdollisuutta muuttaa lainsäädäntöä siten, että henkilö voisi vahvistaa juridisen sukupuolensa omalla ilmoituksella ja rekisterimerkinnän muutos voitaisiin tehdä ilman vaatimusta lääketieteellisen selvityksen antamisesta transsukupuolisuudesta. Vaatimusta täysi-ikäisyydestä sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen edellytyksenä voisi työryhmän mukaan olla perusteltua tarkastella. Ehdotusten toteutuessa sukupuolensa vahvistavalta ei enää edellytettäisi lisääntymiskyvyttömyyttä, psykiatrista diagnoosia, avioliitosta luopumista eikä 18 vuoden ikää ja itsemääräämisoikeus vahvistuisi.

Ikärajojen poisto helpottaisi sukupuoliristiriitaa kokevien lasten tilannetta, silloin kun vanhemmat haluavat tukea lastaan siirtämällä lapsen elämään

toisessa sosiaalisessa sukupuoli-identiteetissä ilman fyysisiä hoitoja. Muutos voidaan tehdä ilman lakiakin, mutta lainsäädännön avulla koulu ja muu kasvuympäristö sekä hyväksyy lapsen tai nuoren tilanteen varmemmin että toteuttaa lapsen kannalta hyödyllisiä toimia.

Lapsen oikeuksia koskeva keskustelu on edennyt yhteiskunnassa. Lapsista on keskusteltu ensin sosiaalisena ongelmana, sitten suojelun tarpeessa olevina, sittemmin osallisina ja nykyisin oikeuksien haltijoina. (Hakalehto 2015.) Viimeksi mainittu on vielä uusi näkökulma, jota ei aina osata riittävästi huomioida päätöksenteossa. Suomi on ratifioinut lapsen oikeuksien sopimuksen, joka painottaa lasten kuulemistä ja osallisuutta heidän omissa asioissaan. Lapsen etu tulee määrittää niin, että huomioidaan lapsen oma näkemys ja kunnioitetaan lapsen identiteettiä ja perhesuhteita. Osallisuudelle ja oikeudelle tulla kuulluksi ei ole asetettu alaikäraja, vaikka aikuiset lasten omat toiveet huomioivatkin ikätason huomioon ottaen. Lapsen oikeutta kehitykseen on linjattu tulkittavan siten, että lapsella on oikeus määrätä omasta seksuaalisuudestaan (emt). Lapsella on oikeus syrjimättömyyteen ja turvallisuuteen esimerkiksi kouluympäristössä.

Suomessa olisikin käytävä syvempi keskustelu siitä, mitä lapsen oikeudet merkitsevät suhteessa lapsen sukupuoli-identiteettiin ja -ilmaisuuksiin.

Lähteet

Alanko, K. (2010). Childhood gender atypical behavior and adult same-sex sexuality: Genetic and environmental influences, and associations with recalled parent-child relationships and current psychiatric symptoms. Turku: Åbo Akademi.

Alanko, K. (2014). *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja, 72, ja Seta-julkaisuja, 23. Nuorisotutkimusverkosto ja Seta.

Council of Europe, the Commissioner's Human Rights Comments (2014). LGBTI children have the right to safety and equality <http://www.coe.int/en/web/commissioner/-/lgbti-children-have-the-right-to-safety-and-equality>

Hakalehto, S. (2015). YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Alustus Lapsiasiavaltuutetun Hlbt ja lapset – työryhmän kokouksessa 21.5.2015.

Dovidio, J. F., Glick, P. ja Rudman, L. A. (2005). Introduction: Reflecting on the nature of prejudice. Teoksessa Dovidio, J. F., Glick, P. ja Rudman, L. A. (toim.) (2005). *On the nature of prejudice: Fifty years after Allport* (s. 1-15). London: Blackwell.

HES & MAG-LGBT Youth (2009). *Survey on the experiences of young trans people in France. First Sample Analysis 90 respondents at the beginning of April 2009.* www.amsa.org/lgbt/CaringForTransgenderAdolescents.pdf

Kurri, K. (2011). Terapeuttien hämmennys homo-, lesbo-, bi- ja transparien kanssa. Teoksessa Tuovinen, L., Stålström, O., Nissinen, J. ja Hentilä, J. (toim.) *Saanko olla totta? Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus* (s. 206-222). Helsinki: Gaudeamus.

Mitchell, V. (2012). Coming out to family: Adrift in a sea of potential meanings. Teoksessa Bigner, J. J. ja Wetchler, J. L. (toim.) *Handbook of LGBT-affirmative couple and family therapy* (s. 131-148). New York: Routledge

Seikkula, J., Laitila A. ja Rober, P. (2012). Making sense of multi-actor dialogues in family therapy and network meetings. *Journal of Marital and Family Therapy*, 38(4), 667-687.

Veale J. (2009) *Appraisal of the identity-defence model of gender-variant development.* Abstrakti esityksestä WPATH-seminaarissa Oslossa 2009.

Kaappien kaatamisia ja näkyväksi tekemistä

KIRJA-ARVOSTELU

Elina Halttunen-Riikonen, *FM, Helsingin yliopisto*

Juvonen, Tuula (2015) *Kaapista kaapin päälle. Homoseksuaaliset ihmiset ja heidän oikeutensa edustuksellisessa politiikassa*. Tampere: Vastapaino (442 sivua).

Jos Tuula Juvosen vuonna 2002 julkaistu väitöskirja *Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia* keskittyi homoseksuaalisuuteen piilossa elettyinä ilmiönä, tuore teos *Kaapista kaapin päälle* tutkii näkyväksi tekemistä ja oikeuksien vaatimista. Ensiksi mainittu keskittyy 1950- ja 60-lukujen Suomeen, *Kaapista kaapin päälle* vuorostaan kartoittaa homoseksuaalisuuden politisoitumista ja oikeuksista käytyä kamppailua 1970-luvulta nykypäivään. Juvonen on ansioitunut ja kiitetty arkistotutkija. Arkistomateriaalia on tässäkin kirjassa hyödynnetty runsaasti ja monipuolisesti. Järjestötoiminnan, lainsäädännön, puolueiden linjausten ja lainsäätäjien lisäksi medialähteiden kautta valottuu yleisempi ilmapiirin ja asenteiden muutos. Nykykeskustelu tasa-arvoisesta avioliittolaista asetuu kontekstiin, kun lukee aikaisempien vuosikymmenten debatoineista.

Kaapista kaapin päälle perehdyttää seksuaalivähemmistöjen oikeuksien ajamiseen ja tehdyn politiikan muotoihin ja muutoksiin Suomessa. Kirjan alkupuolella edetään aikajärjestyksessä ensimmäisestä kamppailusta homoseksuaalisten tekojen laillistamiseksi 70-luvun alussa, Setan synnyn ja AIDS-kriisin aiheuttamien muutosten kautta 90-luvulle, eli uudenlaisen näkyvyyden ja "ulostulojen vuosikymmenelle". Lukija oppii, että tie Tahdon2013-kampanjan huimaan suosioon on tullut mahdolliseksi Setan

"uusfamiliaristisen painotuksen" myötä. Varhempaa alistus-diskurssia seurannut "Olemme aivan niin kuin kaikki muutkin"-retoriikka on auttanut normalisoimaan ja valtavirtaistamaan seksuaalivähemmistöjen oikeuksien hyväksymistä.

Kirjan kannessa oleva sateenkaarivärjätty eduskunnan istuntosali ei johda harhaan. Ison tilan saavat kansanedustajat ja alaotsikon mukaisesti "edustuksellinen politiikka"; kuinka politiikan teon kohteista on tullut itsestään poliittisia toimijoita? Miten eri puolueet ajavat seksuaalivähemmistöjen oikeuksia?

Pohdinta "miksei Suomen eduskunnassa ole yhtään julkilesboa kansanedustajaa" toimi alkusysäyksenä tutkimukselle, kertoo Juvonen johdannossa. 2000-luvun julkihomojen ja -lesbon kansanedustajan urille ja ulostuloille haetaan "perspektiiviä myös 1970-1990-luvuilta, eli ajalta, jolloin poliitikkojen oli vielä hyvin vaikeaa olla avoimia homoseksuaalisuudestaan." (164) Läpi käydään niin "matalan profiilin miehet" ministeri Pentti Holappa ja pääsihteeri Jorma Hentilä kuin "teeveestä tuttu homo" Juha Föhr. 1990-luvulla poliittista uraa luonut Föhr (RKP, vihr.) asettuu nykynäkökulmasta merkittävään taitekohtaan; julkkismeteorologina kansalle tutuksi tulleen hän joutui kestäämään median loanheittoa eikä tie eduskuntaan avautunut. Föhr raivasi kuitenkin tilaa hänen jälkeensä tuleville: "hitaasti kaapin ovea raottaneelle" Pekka Haavistolle (vihr.), jonka julkihomous kääntyi vuoden 2012 presidentin vaaleissa voimavaraksi, "eduskunnan ensimmäiselle julkihomolle" Oras Tynkkyselle (vihr.), viihdemaailman suosioista uskottavaksi poliitikoksi nopeasti kypsyneelle Jani Toivolalle (vihr.), jonka kanssa yhtä aikaa

eduskuntaan vaaleista 2011 nousi juontajana ja kunnallispoliitikkona kannuksensa hankkinut Silvia Modig (vas.).

Kirjan tekoon inspiroinut pohdinta julkilesbon kansanedustajan uranäkymistä oli oikeansuuntainen: yksi Juvosen kirjan kiinnostavia huomioita liittyy siihen, että seksuaalivähemmistöön kuuluvien naisten on miehiä vaikeampi nousta politiikan raskaaseen sarjaan. Siinä missä eräät homomiehet pystyvät kääntämään julkihomouden eduksi kilpailussa median ja äänestäjien suosiosta, julkilesboille tämä on osoittautunut vaikeammaksi.

”Kielteisellä imagolla jo valmiiksi raskautetun julkilesbon on ollut vaikeaa nousta ideaaliminäksi, jota nainen äänestäisi, koska vallitsevassa kulttuurisessa tilanteessa hyväksyttävän naiseuden kriteeri on miehen viehättäminen.” (206)

Kaapista kaapin päälle ottaa Suomen kehityksen vertailukohtaksi Saksan. Myös Saksassa julkihomoille poliitikoille ovet aukeavat eri tavoin kuin lesboille, kunhan julkihomo toteuttaa konventionaalista ja vakaata poliittikkokäsitystä. Juvonen toteaa kirjan yhteenvedossa, että julkihomojen esiinmarssista ja arkipäiväistymisestä huolimatta “[h]eteroseksuaalisuus on edelleen vallitseva normi ja ideaali, jota valtiolta suojelee [...]” (362) Vallitseva järjestys osoittaa vahvuutensa joustamalla ja moninaistamalla hitusen.

Selvitys suomalaisten julkihomojen kansanedustajien urista antaa kiinnostavan näköalan yhteiskunnan muutoksiin. Sukupuoli ja

seksuaalisuus eivät kuitenkaan ole ainoat syrjinnälle altistavat tekijät. Juvosen pitäytyminen sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvissä kysymyksissä tuntuu riittämättömältä erityisesti Jani Toivolaa ja Silvia Modigia käsittelevissä osioissa. Toivola ole *vain* julkihomo kansanedustaja, vaan rodullistettu julkihomo kansanedustaja eduskunnassa, joka oli muutoin täysin valkoinen.⁹ Modigin taustasta mainitaan vaara joutua syrjäytetyksi nuoreksi, mutta muutoin luokkaan ja toimeentulon epävarmuuteen liittyvät kysymykset pelkistyvät kuvattuun kiinnostukseen vuokra-asuntojen saatavuudesta.

Toivolan ja Modigin toimijuuksien tarkastelu olisi voinut toimia siltana pohtia sukupuoleen ja seksuaalisuuteen painottuvan tarkastelun rajoja ja tarvetta intesektionaalisemmalle otteelle. Nyt homopolitiikka tulee esitellyksi lukijalle turhan ongelmattomasti omassa karsinassaan, jossa seksuaalivähemmistöjen oikeuksien toteutumista eivät voi estää sellaiset eriarvoistumista kylvävät kehitykset, joiden vaikutukset seksuaalivähemmistöihin ovat välillisiä. Keskeisin esimerkki on EU:n alueella harjoitettu talouskuripolitiikka, joka on aiheuttanut tasa-arvo- ja ihmisoikeuskriisin useissa maissa.¹⁰

Mietittyttämään jää myös kirjan täydellinen vaikeneminen muslimeihin kohdistuvasta rasismista ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien käytöstä

⁹ Juvonen kuvaa Toivolaa myös virheellisesti maahanmuuttajaksi (205). Toivola on syntynyt Suomessa.

¹⁰ Niklas Bruun (2015) kuvaa, että ”Erityisesti vähemmistöryhmiin kuuluvien naisten asema kriisimaissa [Kreikka, Espanja, Portugali] on tämän johdosta vaikea. Vähemmistöryhmillä tarkoitan tässä esimerkiksi maahanmuuttajia, turvapaikanhakijoita, vähemmistökansalaisia, vammaisia ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvia. Tämä kehitys tosin näyttää olevan yleinen myös muissa kuin varsinaisissa kriisimaissa.”

islamofobian luomisen välineenä. Tasa-arvotavoitteiden valtavirtaistuminen ja suoranaisten rasismien tuomitseminen on johtanut siihen, että rasismi verhoillaan naisten ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksien ajamiseen (Bjurwald, 2011). (Juvonen ottaa esiin äärioikeiston nousun ainoastaan pride-iskuun liittyen.) Seksuaalivähemmistöön kuuluminen ei automaattisesti estä osallistumasta toisten ryhmien sortoon. Kansainvälinen lbtg-liike ei ole selvinnyt puhtain paperein kehityksen vastustajana, ei myöskään Suomessa (ks. Rosenberg, 2014).¹¹ Brittiläisen Jin Haritawornin mukaan seksuaalivähemmistöjen oikeuksien taipumista rasistien keppihevoseksi ei voi pitää sattumana kuten ei myöskään lbtg-liikkeen kyvyttömyyttä ja/tai haluttomuutta vastustaa kehitystä riittävästi. Homoliikkeen ”olemme samanlaisia kuin kaikki muutkin”-strategiaan kuuluu väistämättä ”oikeaan kansalaisuuteen” samastuminen. Kun oikeaan kansalaisuuteen liittyy enenevässä määrin länsimaisen kulttuurin suojeleminen uhkaksi väitetyiltä muslimeilta, on vaikea välttyä laittamasta ihmisoikeuksia ja uskonnollisia oikeuksia vastakkain (Haritaworn, 2008).

Uusien haasteiden ja uhkien huomioiminen vaikka vain yhteenvetoluvussa olisi hälventänyt edistyskertomuksen tuntua. *Kaapista kaapin päälle* olisi saanut paremman tuntuman moniselitteisestä nykyisyydestä. Edistystä ja voittoja on tapahtunut, mutta uhkia ilmestyy nurkan takaa.

Yhtä kaikki Kaapista kaapin päälle on runsas lähistorian ja nykyhetken kartoitus, joka mitä luultavimmin löytää paikkansa opetuskäytössä ja

¹¹ Vuonna 2013 englantilaisen esikuvansa pohjalta perustettu äärioikeistolainen ja islamofobinen Finnish Defence League asetti Setan ikävään asemaan, kun oululainen Ville Javanainen ilmoitti loikkaavansa Setan hallituksesta FDL:n facebook-sivun ylläpitäjäksi; ks. Auvinen, 2013; Tämän kylän homopoika, 2015.

kaikkien aiheesta kiinnostuneiden käsissä. Sellaisenaankin se antaa eväitä pohtia mennyttä, nykyistä ja tulevaa Suomea sateenkaarisilmälasiensa läpi.

Lähteet

Auvinen, S. (2013). Suomen puolustajat. *Tulva*, 3/2013.

Bjurwald, L. (2011). *Euroopan häpeä – rasistien voittokulku*. Helsinki: Art House.

Bruun, N. (2015). Talouskriisin sukupuolivaikutukset Euroopan unionin kriisimaissa. *Sukupuolentutkimus*, 28(2), 39-42.

Haritaworn, J. (2008). Loyal repetitions of the nation: Gay assimilation and the ‘war on terror’. *Dark Matter*, special issue on Postcolonial Sexuality, 3.

Rosenberg, T. (2014). *Arvot mekin ansaitsemme: Kansakunta, demokratia ja tasa-arvo*. Helsinki: Tammi.

Tämän kylän homopoika (2015). Mihin persut Tom of Finland-patsaalla todella pyrkivät? Blogikirjoitus, 27.4.2015. <http://www.tamankylanhomopoika.fi/2015/04/mihin-persut-tom-of-finland-patsaalla.html>

Ohjaustyötä oppimassa

KIRJA-ARVOSTELU

Hanna Vilkkä, VTT, metodikouluttaja

Vehviläinen, Sanna (2014). *Ohjaustyön opas. Yhteistyössä kohti toimijuutta*. Helsinki: Gaudeamus (239 sivua).

Tarkastelen Sanna Vehviläisen teosta *Ohjaustyön opas* seksuaalineuvontatyön näkökulmasta. Tässä yhteydessä katson neuvontatyön ja ohjaustyön olevan hyvin likeisiä keskenään. Sanna Vehviläisen teos tuo omintakeisella tavalla jäsenystä ohjausta käsittelevään ammatilliseen ja akateemiseen keskusteluun. Teoksessa Vehviläinen sanallistaa käsityksensä siitä, mitä ohjaus on, oli sitten kyse ohjausammateista tai ohjauksesta työmuotona työ- ja oppimisprosesseissa tai yksilö- ja ryhmäohjauksesta. Teoksen ote on analyyttinen mutta osittain myös tajunnanvirtana etenevä.

Teoksen keskeinen tavoite on saada lukija pohtimaan ohjaus- ja neuvontatoimintansa perustoja ja auttaa käsitteellistämään sitä. Ohjaus ja neuvonta ei Vehviläisen mukaan ole itsestään selvä tai helppo asia vaan hyvinkin kompleksinen riippuen ohjaussuhteen osapuolista, ohjauksen fokuksessa olevasta asiasta, toimintaympäristöstä, jossa ohjausta tehdään sekä ohjaukseen liittyvästä muutoksesta prosessina. Ennen kaikkea ohjaus kietoutuu ihmisen oppimis-, kehitys- ja kasvuprosesseihin.

Vehviläisen taustasitoumuksina on nähdä ohjaus eri ohjausympäristöissä vuorovaikutuksena, kielellisesti välittyneenä sosiaalisena prosessina,

yhdessä tekemisenä ja toimijuuden vahvistamisena. Ohjauksen osapuolet ovat yhteistyö- ja tulkintakumppaneita. Tästä lähtökohdasta katson, että teos jäsentää myös seksuaalineuvojien ja -terapeuttien ohjaus- ja neuvontatyötä sekä antaa myös käytännön työkaluja kehittää omaa toimintaansa tavoitteellisemmaksi, jäsenytyemmäksi ja yhteisöllisemmäksi.

Toisin sanoen Vehviläisen teoksen viesti on, että jokainen voi vaikuttaa ohjaus- ja neuvontaprosessiinsa sekä jokainen voi oppia ja harjaantua ohjaajana. Yksin ohjaavasta voi tulla yhdessä ohjaaja niin, että sekä ohjattava että ohjaaja vievät yhdessä oppimisprosessia eteenpäin kohti tavoitetta. Ohjaaja on läsnä ohjattavastaan välittävänä saattajana. Seksuaalineuvonnassa ja ennen kaikkea seksuaaliterapiassa kumppanuus seksuaalisuuden oppimisprosesseissa auttaa jäsentämään niin ohjaajan kuin ohjattavan yksilöllisiä sukupuolikokemuksia, seksuaalista suuntautumista ja mielihyvän painotuksia omassa elämässä. Näissä asioissa kukaan ei ole valmis vaan elinikäisessä oppimisprosessissa suhteessa itseensä ja toisiin.

Vehviläisen mukaan ohjaksellisessa toiminnassa keskiössä on prosessi: mistä se alkaa, miten jatkuu ja mihin päättyy. Ohjauksen avausvaihe on ratkaiseva. Siinä sovitaan pelisäännöt, tarkistetaan rajat ja resurssit, tavoitellaan jaettua ymmärrystä. Prosessin varrella olennaisia ovat oppimistavoitteet, kriteerit ja ongelmien ennakointi. Arvioinnin tulee olla jatkuvaa. Ohjattava vie toiminnallaan prosessia eteenpäin motivaationsa mukaan. Prosessissa Vehviläinen jakaa ohjaajan orientaatiot kannattelevaan, tutkivaan, ongelmanratkaisuun ja opettamiseen. Oma

ohjaus tai neuvonta voi helposti keskittyä vain ongelmanratkaisuun ja jättää muut orientaatiot katveeseen. Tämä saattaa vaikuttaa ohjattavan toimijuuden heikentymiseen. Hän ei enää vuorovaikutuksessa koekaan olevansa oman elämänsä ja kokemustensa asiantuntija. Ohjattavalla tai neuvottavalla asiakkaana on kuitenkin aina oikeus olla oman elämänsä aktiivinen tekijä, ei tekemisen kohde. Ohjaus- ja neuvontatyössä onkin Vehviläisen mukaan tärkeää ohjata kysymällä, kannustamalla ja auttamalla toista oivaltamaan itse.

Ohjaajalla on Vehviläisen mukaan myös monipuolisia tehtäviä ryhmän ohjauksessa. Hän on fasilitoija, joka huolehtii käytännöistä ja toiminnan sujuvuudesta. Toisaalta hän opettaa vuorovaikutustaitoja, kuten ryhmässä viestimistä sekä palautteen antamista ja vastaanottamista. Ohjaaja on myös keskustelukumppani, joka ottaa kantaa sisältöön, toimintaan ja tunteisiin.

Ohjaustyön opas on käytännönläheinen ja opastava. Ohjauksen eri orientaatioiden ja niissä käytettyjen työkalujen avaaminen antaa lukijalle hyvinkin vahvan kokemuksellisen tunteen siitä, että omassa ohjaustoiminnassa on ollut edes joskus intuitiivisesti toimien osaava. Samanaikaisesti teosta lukiessa ohjaajana oppii kuitenkin uutta. Oma ohjaustoiminta ei enää tunnu siltä, että tähän on nyt päästy ja tällä osaamisella porskutetaan hamaan tulevaisuuteen. Vehviläinen antaa aidosti välineitä tarkastella omaa ohjaustoimintaa rakentavasti ja kriittisesti sekä osoittaa mahdollisuuksia kulkea tietoisesti uusiin suuntiin.

Ohjaustyön opas ei ole nimestään huolimatta vain opas. Teos kuljettaa mukanaan vahvaa teoreettista kehystä, joka saattaa tehdä lukemisen hieman raskaaksi, jos lukemisen orientaationa on, että kädessä on opas tai käsikirja. Vehviläisen teoksen vahva tutkimusperustaisuus saa kirjan taipumaan myös tietokirjaksi. Oppaan luonne näkyy siinä, että kirjoittajan vahva toiminnallinen, kokemuksellinen tieto pääsee tekstissä esille esimerkkien ja harjoitustehtävien kautta. Teoreettinen ja toiminnallinen lähestymistapa kohtaavat.

Teos herättää pohtimaan, toimiiko ohjauksen malli sähköisessä ympäristössä kuten sosiaalisessa mediassa, tekstiviesteissä, Skypessä, tai sähköpostissa. Seksuaalineuvontaa annetaan paljon myös muulla tavoin kuin kasvotusten. Seksuaalisuus on intiimi asia. Siksi anonyymit asiakaspalvelumuodot seksuaalineuvonnassa ovat välttämättömiä. Entä miten opasta voi soveltaa epätavallisissa ympäristöissä kuten työmaalla tai esimerkiksi kävellessä? Jälkimmäistä käytetään ohjausympäristönä muun muassa filosofien pitämässä vastaanotoissa. Miksi ei myös tulevaisuudessa seksuaalineuvonnassa?

Rakenteellisesti teos olisi saattanut toimia paremmin, jos kirjassa olisi neljäs osa, jossa erikseen käsiteltäisiin ohjauskäsitystä, ohjausta pedagogiikkana ja ohjauksen mallia. Tuntumaksi jää, että itse ohjausmallin lukija joutuu hahmottelemaan itse. Käsitteellisesti kirja on paikoin hakevaa. Etenkin kirjan alkupuolella viljellään sanapareja “kasvu- ja oppimisprosessit” ja “kehitys- ja kasvuprosessit” ja “työskentely- ja oppimisprosessit”. Vehviläinen viittaa esimerkeissään erilaisiin ohjausprosesseihin, joita tehdään ammatillisesti eri tavoin suuntautuneina

ja joiden tavoitteetkin vaihtelevat. Muuttuisiko ohjauksen määritelmä, jos analysoinnissa olisi ollut mukana seksuaalineuvonnan ohjausprosesseja? Nyt ohjauksen määritelmä nousee psykoterapiasta, työnohjauksesta ja opinnäytteiden ohjauksesta. Olisiko ollut tarpeen avata erilaisten ohjausprosessien yhtäläisyyksiä ja eroja havainnollistaen taulukkoa tai muuta infografiikkaa käyttäen? Näin ohjauksen metataseo olisi saattanut avautua lukijalle selkeämmin.

Harjoituksissa on paljon kysymyksiä, jotka eivät selkeytä harjoitusta tai käynnistä omaa prosessointia. Harjoituksia olisi voinut jäsentää jonkin verran pienemmiksi kokonaisuuksiksi, vaikka harjoitusten määrä siitä olisikin kasvanut. Kriitikistä huolimatta teos on monella tavalla lukijalle voimauttava, omaa ohjaustyötä jäsentävä ja suuntaava. Se antaa vahvasti uskoa siihen, että omaa ammatillista ohjaus- ja neuvontatyötä kannattaa pitää elinikäisenä oppimisprosessina.